

**Спільна програма Європейського Союзу та Ради Європи
«Зміцнення інформаційного суспільства в Україні»**

Фінансується
Європейським Союзом
та Радою Європи

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Впроваджується
Радою Європи

ОСВІТА В СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ

Методичний посібник

УДК 37.013.42:[342.726-053.2:004.738.5]: [002.61:061.1(4)]

Освіта в сфері прав людини в Інтернеті. Методичний посібник. Мурашкевич О.А., Черних О.О. – К.: ВАІТЕ. 2015. – 70 с.

ISBN 978-966-2310-36-8

Посібник розроблений для мультиплікаторів з освіти в сфері прав людини в Інтернеті.

В ньому представлені методичні матеріали та тренінгові вправи, що розкривають тему прав людини в Інтернеті.

Посібник буде корисний для вчителів, соціальних педагогів, працівників позашкільних закладів, методистів, бібліотекарів, активістів громадських організацій, які працюють у сфері освіти в галузі прав людини з дітьми та молоддю.

**Спільна програма Європейського Союзу та Ради Європи
«Зміцнення інформаційного суспільства в Україні»**

Фінансується
Європейським Союзом
та Радою Європи

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Впроваджується
Радою Європи

ОСВІТА В СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ

Методичний посібник

Погляди, виражені в даній публікації, відображають позицію авторів та не обов'язково відображають офіційну позицію Ради Європи

Це видання опубліковано в рамках спільної програми Ради Європи та Європейського Союзу «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні».

Європейський Союз складається з 28 держав-членів та їх народів. Це унікальне політичне та економічне партнерство, засноване на цінностях поваги до людської гідності, свободи, рівності, верховенства права і прав людини. Понад п'ятдесят років нам знадобилось для створення зони миру, демократії, стабільності й процвітання на нашому континенті. Водночас нам вдалось зберегти культурне розмаїття, толерантність і свободу особистості. ЄС налаштований поділитись своїми цінностями та досягненнями з країнами-сусідами ЄС, їх народами та з народами з-поза їх меж. Більше інформації про ЄС: <http://delukr.ec.europa.eu>.

Рада Європи – це міжурядова організація, до якої входить 47 держав-членів, завданням якої є захищати права людини, плюралістичну демократію та верховенство права; сприяти усвідомленню та оцінці європейської культурної самобутності та розмаїття європейських культур; знаходити вирішення проблем, що існують у суспільстві (національні меншини, ксенофобія, нетерпимість, захист навколишнього середовища, клонування, СНІД, наркотики, організована злочинність і т. ін.); допомагати стверджувати стабільність демократії у Європі через підтримку політичних, законотворчих та конституційних реформ. Більше інформації про Офіс Ради Європи в Україні: <http://www.coe.int/en/web/kyiv>.

Спільна програма Європейського Союзу та Ради Європи «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні» має на меті покращити свободу, різноманітність і плюралізм медіа, а також сприяти ефективності системи захисту персональних даних. Також – програма спрямована на відкритий, всебічний і сталий підхід до управління Інтернетом, що ґрунтується на правах людини і ставить людину в центр уваги. Крім того, програма сприятиме виконанню обов'язків і зобов'язань України перед Радою Європи, реалізації Угоди про асоціацію з ЄС і Плану дій з лібералізації ЄС візового режиму для України. Більше інформації про програму: <http://www.coe.int/en/web/kyiv/41>.

Контактна інформація

04070, м. Київ, вул. Іллінська, 8,
бізнес-центр «Іллінський»,
8-й під'їзд, 5-й поверх
Тел.: +38 044 3399210

Зміст

ЯК ВИКОРИСТОВУВАТИ ЦЕЙ ПОСІБНИК.	5
СТРУКТУРА ПОСІБНИКА	5
ПРО ПРОЕКТ ТА ПРОГРАМУ	6
 ЧАСТИНА I	
КОРОТКО ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ.	7
Глава «ЩО ТАКЕ ПРАВА ЛЮДИНИ»	7
ЯКИМИ Є ПРАВА ЛЮДИНИ?.... .	8
ПРАВА ЛЮДИНИ: 9 ПОВІДОМЛЕНЬ ПРИ РОБОТІ З ГРУПОЮ	9
Глава «ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ»	14
ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ: 6 ПОВІДОМЛЕНЬ ПРИ РОБОТІ З ГРУПОЮ	14
ЩО ТАКЕ «ГАЙД»?	17
ПОСІБНИК З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ ІНТЕРНЕТ-КОРИСТУВАЧІВ.	18
Глава «ОСВІТА В ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ»	21
ЗАВДАННЯ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ	21
ХАРТІЯ ПРО ВИХОВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ТА ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ	22
 ЧАСТИНА II	
ВПРАВИ ДЛЯ РОБОТИ З ГРУПОЮ	32
СТРУКТУРА ВПРАВ	32
Вправа «ДІЗНАЙСЯ ПРО СВОЇ ПРАВА ОНЛАЙН»	34
Вправа «РЕАЛЬНІСТЬ У ВІРТУАЛЬНОСТІ».	38
Вправа «РОЗГЛЯНЕМО СПРАВУ»	42
Вправа «ЛЕГАЛЬНО ЧИ НЕЛЕГАЛЬНО?».	48
Вправа «ДІЄМО ЗАРАЗ».	52
 ЧАСТИНА III	
РЕСУРСИ ДЛЯ МУЛЬТИПЛІКАТОРА	55
ДОКУМЕНТИ ДЛЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ВПРАВ	55
ПОСІБНИК З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ ІНТЕРНЕТ-КОРИСТУВАЧІВ.	55
ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	57
ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ	59
ПРОТОКОЛИ ДО КОНВЕНЦІЇ	62
ПОСІБНИК «КОМПАС».	63
КАМПАНІЯ ПРОТИ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ	64
ПОСІБНИК «БУКМАРКС»	66
МОЛОДЬ ТА ІНТЕРНЕТ: ЦИФРИ ТА ФАКТИ	67
КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ	68

ЯК ВИКОРИСТОВУВАТИ ЦЕЙ ПОСІБНИК

Цей посібник було розроблено для мультиплікаторів з освіти в сфері прав людини в Інтернеті.

В ньому представлені методичні матеріали та тренінгові вправи, що розкривають тему прав людини в Інтернеті.

Посібник буде корисний для вчителів, соціальних педагогів, працівників позашкільних закладів, методистів, бібліотекарів, активістів громадських організацій, які працюють у сфері освіти в галузі прав людини з дітьми та молоддю.

Оскільки Інтернет вже давно став невід’ємною частиною життя сучасної людини, посібник розроблений для того, щоб роз’яснити дорослим та дітям, що права людини в онлайн середовищі та механізми їх захисту існують.

СТРУКТУРА ПОСІБНИКА

Посібник складається із трьох частин: «Коротко про права людини», «Вправи для роботи з групою» та «Ресурси для мультиплікатора».

Частина «КОРОТКО ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ» складається із глав, які стисло розповідають про права людини та особливості прав людини в Інтернеті. До тексту включено спрощену версію «Посібника з прав людини для інтернет-користувачів». Інформація подана у формі, яка може сприяти більш доступному викладанню матеріалу дітям та молоді.

Крім того, глава «Освіта в галузі прав людини» містить інформацію про освітні підходи, які є принциповими у просвітницькій діяльності та допоможуть мультиплікатору більш ефективно планувати та проводити тематичні групові заходи. Оскільки посібник розрахований на осіб, які, передбачається, вже знайомі із методологією неформальної освіти, він не містить детального роз’яснення організаційних та методологічних аспектів тренінгової роботи.

Частина «ВПРАВИ ДЛЯ РОБОТИ З ГРУПОЮ» містить 5 тренінгових вправ на основі «Посібника з прав людини для Інтернет-користувачів». Вправи мають чітку структуру та супроводжуючі матеріали. Вони побудовані за методологією неформальної освіти та можуть бути адаптованими для аудиторій різного віку. Також ці вправи можуть надихнути мультиплікатора на імпровізацію, розробку нових вправ або їхню довільну адаптацію.

У частині «РЕСУРСИ ДЛЯ МУЛЬТИПЛІКАТОРА» подано короткий опис інших методичних посібників з питань прав людини, інформацію про загальноєвропейську кампанію проти мови ворожнечі онлайн та спрощені версії деяких міжнародних документів з прав людини, що використовуються у інтерактивних вправах другої частини. Ці ресурси знадобляться мультіплікатору при підготовці до проведення тематичних освітніх заходів.

ПРО ПРОЕКТ ТА ПРОГРАМУ

Посібник підготовлено в рамках проекту «Освіта та захист прав людини в Інтернеті».

Проект здійснюється Всеукраїнською громадською організацією «Українська асоціація міжнародного права», ЛОМО «Старт» та Інтернет Асоціацією України.

Проект впроваджується за фінансування Європейського Союзу та Ради Європи в рамках спільної програми «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні». Програма має на меті зміцнення захисту прав людини та основоположних свобод шляхом забезпечення більшої свободи, різноманітності та плюралізму в ЗМІ; відкритого, всебічного, сталого та орієнтованого на громадян підходу до Інтернету на засадах прав людини та ефективної системи захисту громадян з огляду на право на приватне життя і право на контроль над власними персональними даними.

В рамках низки своїх завдань Програма передбачає розробку Плану Дій наближення законодавства у сфері ЗМІ до європейської нормативної бази; підвищення обізнаності та спроможності громадянського суспільства проводити моніторинг дотримання прав Інтернет-користувачів; поліпшення діалогу з питань відкритого, всебічного та прозорого управління Інтернетом в Україні на основі стандартів Ради Європи у сфері прав людини; поліпшення нормативно-правового поля у сфері захисту персональних даних відповідно до міжнародних стандартів у цій сфері тощо. Детальніша інформація про Програму за посиланням: <http://www.coe.int/uk/web/kyiv/41>

Передбачається, що цей посібник стане методичним підґрунтям для фахівців, які проводять тренінги та освітні заняття з дітьми та молоддю на тему прав людини в Інтернеті.

Свої коментарі, пропозиції, зауваження щодо покращення методичного посібника ви можете спрямовувати авторам на адресу: hrightsonline@gmail.com

ЧАСТИНА I

КОРОТКО ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

Глава «ЩО TAKE ПРАВА ЛЮДИНИ»

Про права людини написано безліч книг та інформаційних матеріалів. У цій главі пропонується стисло подання основних, на думку авторів, положень та тверджень щодо прав людини, які можуть бути в нагоді для мультіплікатора у галузі прав людини в Інтернеті.

Права людини – це основні стандарти, без яких люди не можуть повноцінно жити. Вони пов'язані із базовими людськими потребами.

Права людини стосуються рівності, гідності, поваги один до одного, свободи і справедливості. Людина має права в незалежності від її національності, місця проживання, статі, етнічної приналежності, кольору шкіри, релігії, мови або будь-якої іншої ознаки. Всі люди в рівній мірі володіють правами людини.

Прикладом прав людини є свобода від дискримінації, право на життя, право на вираження власних поглядів, права на шлюб і створення сім'ї, право на освіту.

У 20 столітті прийнято низку міжнародних законодавчих актів, які є знаковими у розвитку концепції прав людини.

Похідним є, так званий, «Міжнародний білль про права». Це три документи разом:

- Загальна декларація прав людини, 1948 р.
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, 1976 р.
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, 1976 р.

Прийняттям Загальної декларації прав людини Організація Об'єднаних Націй встановила єдиний стандарт в галузі прав людини для всіх країн.

У цій декларації уряди зобов'язалися домагатися, щоб всі люди незалежно від матеріального становища, соціального статусу, раси та ві-

ЧАСТИНА I КОРОТКО ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

росповідання, були рівні. Із скороченим текстом Декларації ви можете ознайомитися у розділі «Документи для інтерактивних вправ».

Два міжнародні пакти вступили в силу в 1976 році і є головними юридично зобов'язуючими документами, які застосовуються в усьому світі. Обидва пакти були розроблені з метою розширення прав, викладених у Загальній декларації прав людини, та надання їм юридичної сили.

Для детального ознайомлення із документами ви можете скористатися сторінками, вказаними у розділі «Корисні посилання».

За сприяння ООН були розроблені більш 80 договорів і декларацій з прав людини, що стосуються прав жінок, дітей, інвалідів, меншин, корінних народів та інших груп. Всі разом ці угоди сформували «культуру прав людини» у всьому світі.

Значну законотворчу та практичну діяльність у сфері прав людини здійснює Рада Європи.

Рада Європи – це міжнародна організація, що об'єднує 47 країн Європейського континенту. Вона створена з метою просування демократії, захисту прав людини та зміцнення принципу верховенства права. Україна входить до складу Ради Європи з 1995 року. Детальніше про Раду Європи можна почитати за посиланням: <http://www.coe.int/aboutCoe>

Сайт офісу Ради Європи в Україні розміщено тут:

<http://www.coe.int/uk/web/kyiv>

ЯКИМИ Є ПРАВА ЛЮДИНИ?...

Права людини є...

Універсальними...

Це означає, що вони «універсальні» для всіх, тобто, стосуються всіх людей в усьому світі. Кожен має право користуватися правами людини. Немає різниці щодо кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного походження, соціального статусу, майнового стану.

Невід'ємними...

Тобто, їх не можна відділити від людської істоти, людина не може їх втратити, оскільки вони мають відношення до самого факту її існування. Прав людини не можливо позбавити.

Хоча за певних обставин дію деяких з прав може бути обмежено. Так, наприклад, право на свободу може бути обмежене, якщо людина в судовому порядку визнана винною у скоєнні злочину.

Взаємозалежними...

Це означає, що всі права людини являють собою єдине ціле, вони по суті пов'язані між собою, і не можуть розглядатися окремо. Будь-то цивільні та політичні права, як, наприклад, право на життя, рівність перед законом або свобода вираження думок; економічні, соціальні та культурні права, як, наприклад, право на працю і освіта, чи колективні права, як, наприклад, право на розвиток і самовизначення. Здійснення одного права залежить від здійснення інших прав. Немає жодного права, яке було б «головніше» за інші. Таким же чином недотримання якого-небудь одного права негативно впливає на здійснення інших прав. Наприклад, обмеження право на свободу асоціацій може вплинути на обмеження права на освіту, оскільки учні/студенти не зможуть якісно відстоювати своє право на освіту, бо не зможуть об'єднатися та приймати участь у самоврядуванні.

ПРАВА ЛЮДИНИ: 9 ПОВІДОМЛЕНЬ ПРИ РОБОТІ З ГРУПОЮ

Нижче пропонується низка тверджень, які роз'яснюють різні аспекти концепції прав людини. Кожне з цих тверджень може стати окремою темою для обговорення при роботі з групою.

При необхідності додаткової підготовки мультиплікатор може звернутися до частини *«Ресурси для мультиплікатора»* й більш детально ознайомитися із документами та матеріалами, що розкривають концепцію прав людини.

ПРАВА ЛЮДИНИ = КОНКРЕТНИЙ ПЕРЕЛІК, А НЕ БУДЬ-ЯКА ЗАБАГАНКА

Права людини – це перелік конкретних прав, а не будь-яка потреба людини, до якої можна додати фразу «я на це маю право». Хоча права людини й базуються на людських потребах, вони не є персональною вседозволеністю, яка базуються на потребах якоїсь окремої людини.

Наприклад, коли ми чуємо «я маю право на дешевий проїзд у транспорті», «я маю право на безкоштовне навчання в університеті», «я маю право на самозахист», «я маю право курити, бо це моє здоров'я» й т. п. – ці заклики мають дуже-дуже далеке відношення до прав людини.

ЧАСТИНА I КОРОТКО ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

Якщо ж мова насправді йде про права людини – потрібно, перш за все, подивитись права, які містяться у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права.

ПРАВА ЛЮДИНИ = СТАНДАРТИ

Права людини виступають мінімальними стандартами для забезпечення гідного життя всіх людей. Кожна окрема держава може визначати і застосовувати вищі або конкретніші стандарти. Наприклад, якщо розглянути право на працю, його мають всі люди, але від економічних можливостей кожної країни залежать умови, які забезпечують це право. На одному й тому ж робочому місці в Англії чи в Болгарії вони можуть виглядати по-різному. Ще приклад. Всі мають право на житло, але технічні характеристики цього житла в Німеччині, Алжирі чи Україні різні. І мінімальний стандарт у відповідності до права визначається в цих країнах їх урядами.

ПРАВА ЛЮДИНИ = НЕ МАЄ «ВІРНИХ» ВИРІШЕНЬ У ВСІХ СИТУАЦІЯХ

Права людини – не є сталою та завершеною концепцією. Вони постійно розвиваються, оскаржуються і вдосконалюються. Вчені, політики, громадські активісти намагаються знайти порозуміння, сперечаються, розробляють нові ідеї, аргументи.

Крім того, людська спільнота та прогрес теж розвиваються – виникають нові сфери життя, в яких також постає питання про реалізацію прав людини, наприклад – Інтернет.

Тому на практиці, часто зустрічається, що є багато ситуацій, коли при порушенні прав людини не може бути знайденого «єдиного вірного рішення».

ПРАВА ЛЮДИНИ = НЕДИСКРИМІНАЦІЯ

Із поняттям «прав людини» тісно пов'язаний принцип недискримінації.

Дискримінація – це позбавлення, виключення, обмеження певного права людини окремої людини або групи через наявність у них певних ознак. І при цьому перевага у реалізації права віддається іншій людині або групі, у яких таких ознак немає.

Дискримінація має місце, коли до людей ставляться менш прихильно, ніж до інших людей в такій же самій ситуації тільки тому, що вони нале-

жать до певної групи чи категорії людей. Їх можуть позбавляти права (дискримінувати) через їхній вік, інвалідність, етнічну приналежність, політичні переконання, расу, релігію, стать чи гендер, сексуальну орієнтацію, мову, культуру та з багатьох інших причин.

Дискримінація, яка часто є результатом упереджень та стереотипів, робить людей безпорадними, заважає їм стати активними громадянами, обмежує їх розвиток та доступ до роботи, послуг охорони здоров'я, освіти та іншого.

Дискримінація забороняється за ознакою статі, раси, кольору шкіри та ін., оскільки всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах.

ПРАВА ЛЮДИНИ = ЦІННОСТІ

В основі концепції прав людини лежать дві основні цінності.

Перша – це *людське достоїнство*, а друга – *рівність*. Права людини визначають базові норми, необхідні для того, щоб жити з почуттям *гідності*, і в цьому всі люди *рівні*. Не можна виокремлювати когось. Або перефразуємо – *рівні умови для всіх*, щоб всі мали *гідне життя*.

З цих двох основних цінностей можна вивести багато інших.

Свобода: оскільки людська свобода становить важливу частину людської *гідності* – то примушення або обмеження свободи – принижує людську *гідність*.

Повага до інших: відсутність поваги до інших зачіпає людську *гідність*.

Недискримінаційне ставлення: відношення до людей без судження про їхні фізичні (або інші) ознаки, – поважає їх *гідність*.

Толерантність: оскільки толерантність вказує на повагу до відмінностей різних людей, – це підкреслює їх *гідність*.

Справедливість: оскільки люди всі *рівні* (бо є представниками роду людських істот), то всі заслуговують справедливого ставлення.

ПРАВА ЛЮДИНИ = ІСНУЮТЬ БЕЗ «ОБОВ'ЯЗКІВ ЛЮДИНИ»

Деякі філософи, політики, активісти недержавних організацій висувають аргументи щодо необхідності говорити не лише про права, а й, так звані, «обов'язки людини». Багато правозахисників проти цієї ідеї.

ЧАСТИНА I КОРОТКО ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

Якщо рухатися у напрямку існування спеціальних обов'язків людини як невід'ємної частини прав людини, то є великий ризик зловживання та порушення прав людини.

Уряди країн можуть почати спекулювати на понятті обов'язки та вимагатимуть «надання» прав людини у залежності від якихось «обов'язків», які будуть встановлені державою.

У такому випадку вся ідея універсальності та невід'ємності прав людини по факту її народження людиною – втратить своє значення.

Єдині обов'язки, що мають місце у концепції прав людини, це відповідальне ставлення кожної людини до прав інших осіб (не зневажати права людини та не надавати перевагу своїм або чужим правам).

ПРАВА ЛЮДИНИ = МАЮ НЕ ЛИШЕ Я, А Й ВСІ ІНШІ

Виконання власних прав людини не має зазіхати на користування правами інших. Тобто права людини є не лише «у мене», а й у всіх інших у рівній мірі. Якщо «я» можу вимагати поважати «мої права людини», значить, це може зробити і будь-хто інший по відношенню до мене.

Наприклад, якщо «я» порушую право іншої людини на життя, то моє право на свободу буде обмежене державою. Або якщо я не поважаю чийсь право на приватне життя, моє право на свободу вираження поглядів буде призупинено.

На індивідуальному рівні, кожна людина повинна поважати права один одного.

ПРАВА ЛЮДИНИ = ОБОВ'ЯЗОК ДЕРЖАВИ

Міжнародне право в галузі прав людини покладає на держави зобов'язання по захисту прав людини.

Визнання прав людини означає не тільки право на їх здійснення, а й виконання певних зобов'язань державою. Повага прав людини передбачає невтручання держави у здійснення прав людини і утримання від обмеження прав. Зобов'язання щодо захисту прав людини вимагає від держави не допускати правопорушень. Виконання прав людини зобов'язує державу гарантувати безперешкодне здійснення базових прав людини.

ПРАВА ЛЮДИНИ = МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ

Якщо права людини було порушено, то існують певні механізми захисту. Наприклад, можна повідомити пресу, написати звернення до депутата парламенту або президента, проінформувати правозахисні недержавні організації та заручитися їх допомогою. Можна звернутися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Детальніше про діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини можна подивитись тут: <http://www.ombudsman.gov.ua>

Одним із поширених механізмів захисту є звернення до суду. На національному рівні відстоюють права людини національні суди (тому що міжнародні документи із захисту прав людини, ратифіковані країною, включаються до національного законодавства).

Якщо ж сама держава свідомо порушує права людини і людини, яка живе в цій країні, більше немає до кого звертатися із оскарженням, то підключається механізм міжнародних судів.

Наразі, в світі діють три постійних суди, які здійснюють контроль над дотриманням прав людини: Європейський суд з прав людини, Міжамериканський суд з прав людини та Африканський суд з прав людини і народів.

Справи українських громадян здебільшого розглядаються у Європейському суді з прав людини у м. Страсбурзі (Франція). Він був заснований у 1959 році після входу в дію «Європейської конвенції з прав людини (Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод», 1950). Саме ця Конвенція регулює діяльність Суду. З її скороченою версією можна ознайомитися в розділі «Документи для інтерактивних вправ», з повною версією – за посиланням: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf

Існують чіткі вимоги розгляду справ у Європейському суді з прав людини. Одна з головних – скарга про порушення прав, що подається до Європейського суду, раніше вже повинна бути розглянутою в національних судах всіх рівнів країни (навіть у Верховному Суді).

Права людини є базовими мінімальними стандартами, що забезпечують гідне і рівне життя для всіх. Вони є універсальними, невід’ємними та взаємозалежними. При цьому в ситуаціях порушення прав людини існують національні та міжнародні механізми захисту.

Вичерпний перелік документів, які сформували «культуру прав людини» можна знайти у посібниках або за посиланнями у розділі «Корисні посилання».

Глава «ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ»

Інформаційно-комунікаційні технології є одним із найбільш важливих факторів, що впливають на розвиток суспільства у 21 столітті. Масштабне і динамічне проникнення Інтернету в усі сфери життя значною мірою відображається як на еволюції суспільства в цілому, так і на окремій особистості. Інтернет є віртуальним середовищем, в якому реалізуються та порушуються права людини.

В цій главі будуть описані особливості застосування концепції прав людини в онлайн просторі.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ: 6 ПОВІДОМЛЕНЬ ПРИ РОБОТІ З ГРУПОЮ

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ІСНУЮТЬ

Хоча доступ до Інтернету на даний момент офіційно не визнаний як право людини, він розглядається як умова реалізації прав людини (свобода вираження поглядів, освіта, праця тощо).

Комітет Міністрів Ради Європи в Рекомендації CM/Rec (2014) 6 («Посібник з прав людини для Інтернет-користувачів») зазначає, що існуючі права людини та основні свободи в рівній мірі відносяться як до оффлайн, так і до онлайн простору. Ніхто не повинен бути об'єктом незаконного втручання в здійснення прав людини та основних свобод під час перебування в Інтернеті.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ТРИСТОРОННІ ВІДНОСИНИ

Інтернет є здебільшого продуктом власності приватних компаній.

Цей факт ускладнює процес забезпечення прав людини, бо права людини, перш за все, створювалися як «зобов'язок для держави», а не для приватних корпорацій.

Тому особливістю реалізації прав людини в Інтернеті є те, що до стосунків людина-держава, де остання зобов'язана поважати та захищати права людини, додається третій суб'єкт – приватні компанії.

В цьому випадку до зобов'язань держави додається контроль за приватними компаніями, щоб вони не порушували прав людини.

Права людини мають переважну силу перед вимогами та умовами, що висувуються до Інтернет-користувачів володарями Інтернету – приватними корпораціями.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = НАЯВНІСТЬ ОБОВ’ЯЗКІВ

Вся складність стосунків держави, людей та приватних компаній у питанні прав людини виглядає таким чином:

Приватні компанії – люди: приватні компанії повинні поважати та забезпечувати права людини в своїй діяльності, а люди повинні дотримуватися правил Інтернет-провайдерів та провайдерів Інтернет-контенту.

Держава – приватні компанії: держава повинна контролювати приватні компанії, щоб не було порушень прав людини, а компанії повинні дотримуватися законодавства, встановленого державою.

Держава – люди: держава повинна дотримуватися міжнародного законодавства в сфері прав людини, а люди повинні дотримуватися законодавства та поважати права інших людей.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ЦІННІСТЬ ДЛЯ ВСІХ

Інтернет має суспільну цінність, тому що всі – люди, органи державної влади та приватні компанії – здійснюють свою діяльність через Інтернет.

Тому всі розраховують на безпечний та надійний доступ до нього. Ніхто з трьох сторін не повинен підлягати неправомірному або безпідставному втручанню при користуванні Інтернетом.

Законодавство про реалізацію та захист прав в Інтернеті постійно розвивається. Незважаючи на те, що віртуальний простір здається нереальним і неконтрольованим, це не означає, що це простір для порушень прав людини. І від самих користувачів здебільшого залежить безпека цього простору – Інтернет буде таким, яким люди самі його зроблять.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = Я ПОВИНЕН ПОВАЖАТИ

Анонімність в Інтернеті сприяє тому, що права людини можуть порушуватись.

Іноді люди не звертають уваги на те, що контент, який вони створюють та поширюють, коментарі, які вони роблять на сторінках, зачіпають права інших людей або містять дискримінаційні ознаки. У цьому випадку

будь-хто, чиї права порушуються, може розраховувати на захист від компетентних органів.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ЗАХИСТ Є

Для ефективної реалізації прав людини в онлайн просторі користувачі Інтернету мають отримувати підтримку.

У разі обмеження або порушення їхніх прав, вони мають доступ до механізмів правового захисту, в тому числі звернення до суду.

В Україні механізмами захисту прав людини в Інтернеті є:

Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Можливості такого звернення обговорені в статті 55 Конституції України.

Звернення до Управління боротьби з кіберзлочинністю Міністерства внутрішніх справ України. У разі, якщо виявлено факт вчинення злочину за допомогою Інтернету, необхідно повідомити про цю подію, заповнивши форму зворотного зв'язку на сайті Управління боротьби з кіберзлочинністю Міністерства внутрішніх справ України <http://www.cybercrime.gov.ua/feedback-ua> та написати відповідну заяву в найближчий відділ міліції.

Звернення до міжнародних судів чи організацій. Після використання всіх національних механізмів правового захисту кожна людина може звертатися за захистом своїх прав і свобод до міжнародних судових установ, зокрема, до Європейського суду з прав людини.

Також у випадках, коли права окремої людини порушуються, заяви про такі порушення можуть бути подані безпосередньо до Управління Верховного комісара ООН з прав людини за адресою: urgent-action@ohchr.org

ЩО ТАКЕ «ГАЙД»?

«Гайд» – це «Посібник з прав людини для Інтернет-користувачів», який є частиною Рекомендації CM/Rec (2014) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам.

Від англійської – to guide (вести, направляти). Англійська назва посібника – «Guide to Human Rights for Internet Users».

Гайд уявляє собою набір положень і принципів, що стосуються здійснення прав людини в Інтернеті.

Посібник розрахований на широкий загал. Він інформує громадськість, педагогів і молодь про права і свободи людини в Інтернеті, їх можливі обмеження і доступні засоби захисту.

«Гайд» не встановлює нових прав людини. Він заснований на Європейській конвенції з прав людини, інших конвенціях Ради Європи та міжнародних механізмах захисту прав людини.

Посібник описує, як права людини можуть реалізовуватись та захищатись у наступних областях: «Доступ і недискримінація», «Свобода вираження поглядів та інформації», «Зібрання, об'єднання та участь», «Приватне життя і захист даних», «Освіта і грамотність», «Діти і молодь» та «Ефективні засоби правового захисту».

«Гайд» підкреслює, які обов'язки користувачів, органів державної влади, Інтернет-провайдерів та провайдерів Інтернет-контенту існують під час здійснення прав людини в Інтернеті.

Нижче пропонується спрощена версія «Гайда». У розділі «Документи для інтерактивних вправ» ви знайдете ще більш скорочену версію для використання при роботі з групою. З повним текстом можна ознайомитися на офіційній сторінці документу за посиланням: <http://www.coe.int/en/web/internet-users-rights/guide>

Україномовну версію можна завантажити з сайту **Інтернет Асоціації України**: <http://www.inau.org.ua/166.3115.0.0.1.0.phtml>

ПОСІБНИК З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ ІНТЕРНЕТ-КОРИСТУВАЧІВ

Рекомендація СМ/Rec (2014) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо використання «Посібника з прав людини для Інтернет-користувачів» (ухвалена Комітетом міністрів 16 квітня 2014 року на 1197-му засіданні постійних представників міністрів).

(Спрощена версія)

1. Посібник є інструментом для ознайомлення вас із правами людини в Інтернеті, їх можливими обмеженнями та доступними засобами правового захисту.
2. Посібник засновано на Європейській конвенції про захист прав людини, а також інші документи Ради Європи, в яких розглянуто різні аспекти захисту прав людини.
3. Посібник не запроваджує нові права. У ньому розглянуто чинні стандарти прав людини та механізми їх забезпечення.

Доступ і недискримінація

1. Доступ до Інтернету – це важливий засіб для реалізації вами своїх прав та участі в демократії.
2. Ваш доступ до Інтернету має надаватися за розумну ціну і бути недискримінаційним.
3. Органи державної влади мають сприяти вашому доступу до Інтернету, якщо ви проживаєте у сільській місцевості та географічно віддалених районах, а також якщо ви належите до малозабезпечених верств населення та (або) осіб з особливими потребами чи інвалідністю.
4. При взаємодії з органами державної влади, провайдерами мережі Інтернет та провайдерами Інтернет-контенту чи послуг ви не можете бути об'єктом дискримінації за будь-якими ознаками.

Свобода вираження поглядів та інформації

1. Ви можете вільно висловлюватися в Інтернеті та мати доступ до інформації, поглядів і висловлювань інших осіб.
2. Обмеження можуть накладатися на такі висловлювання, в яких містяться заклики до дискримінації, ненависті або насильства.
3. Ви можете вільно створювати, повторно використовувати і поширювати Інтернет-контент із повагою до права на захист інтелектуальної власності та авторського права.

4. Органи державної влади зобов'язані поважати і захищати вашу свободу вираження поглядів та свободу інформації.
5. Ваш Інтернет-провайдер та провайдер Інтернет-контенту і послуг мають корпоративні зобов'язання поважати ваші права та забезпечувати механізми розгляду ваших скарг.
6. Ви можете вирішити не розкривати свою особу в Інтернеті, наприклад, скористатися псевдонімом. Однак органи державної влади в певних випадках можуть вдатися до заходів, завдяки яким вашу особу буде розкрито.

Зібрання, об'єднання та участь

1. Ви можете вільно обирати будь-який сайт, додаток чи будь-яку іншу послугу з метою створення груп, приєднання та участі в будь-якій соціальній групі.
2. Ви маєте право на мирний протест в Інтернеті.
3. Ви можете вільно користуватися доступними онлайн-можливостями для участі в політичних дебатах, законодавчих ініціативах.

Приватне життя і захист даних

1. Вам потрібно знати, що при користуванні Інтернетом ваші персональні дані регулярно обробляються.
2. При обробці ваших персональних даних органи державної влади і приватні компанії зобов'язані дотримуватися певних правил.
3. Ваші персональні дані повинні оброблятися лише у передбачених законом випадках або за умови надання вами згоди.
4. На вас не повинні поширюватися заходи загального спостереження чи перехоплення інформації.
5. Ваше приватне життя мають поважати і на робочому місці. Це передбачає конфіденційність вашої приватної електронної кореспонденції та спілкування.
6. Вам можуть надавати допомогу органи захисту даних.

Освіта і грамотність

1. Ви повинні мати онлайн-доступ до освітнього, культурного, наукового, навчального та іншого контенту державною мовою.
2. Ви повинні мати доступ до інтерактивної освіти і знань у частині Інтернет- і медіа грамотності.

Діти і молодь

1. Ви маєте право на вільне вираження своїх поглядів та участь у житті суспільства, на те, щоб бути почутими та вносити свій вклад у вирішення питань, які стосуються ваших інтересів.
2. Ви можете очікувати на навчання безпечному користуванню Інтернетом з боку ваших вчителів, вихователів, батьків чи опікунів.
3. Контент, який ви створюєте в Інтернеті, або контент про вас, що створюється іншими Інтернет-користувачами, може ставати доступним у будь-якому куточку світу і завдавати шкоду вашій гідності, безпеці, приватному життю у цей час або на наступних етапах вашого життя.
4. Ви маєте отримувати чітку інформацію про те, який онлайн-контент та поведінка є незаконними (наприклад, домагання в Інтернеті), а також мати можливість повідомити про це. Вам повинні надати поради та підтримку з належною повагою до вашої конфіденційності та анонімності.
5. Вам повинен надаватися спеціальний захист від втручання у ваше фізичне, психічне та моральне благополуччя. Ви маєте право на освіту, яка покликана захистити вас від подібних загроз.

Ефективні засоби правового захисту

1. Ваш Інтернет-провайдер, провайдери доступу до Інтернет-контенту чи послуг або інша компанія та (або) орган державної влади повинні повідомити вас про ваші права та можливі засоби правового захисту.
2. Державна влада зобов'язана захищати вас від незаконного доступу, втручання, підробки або інших шахрайських маніпуляцій із вашими електронними персональними даними, комп'ютером та даними, які в ньому зберігаються.
3. Ви маєте право на справедливий судовий розгляд.
4. Ви маєте право на індивідуальну скаргу до Європейського суду з прав людини після вичерпання всіх існуючих національних засобів правового захисту.

Глава «ОСВІТА В ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ»

Глава «Освіта в галузі прав людини» має на меті зацентрувати увагу на принципах навчання згідно яких мультиплікація інформації з прав людини може бути більш ефективною.

Для вміння захищати права людини не достатньо лише знати про те, що права людини існують.

Роз'яснення людям різного віку концепції прав людини це не лише поширення інформації про те, що права є, а специфічна освітня діяльність, про завдання та підходи якої буде розмова в цій главі.

ЗАВДАННЯ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Згідно із Всесвітньою програмою освіти в області прав людини ООН, освіта з прав людини це – освіта, підготовка та інформаційно-роз'яснювальна діяльність, спрямовані на виховання універсальної культури прав людини.

Ефективна освіта з прав людини є джерелом знань про права людини та механізми їх захисту, вона також формує навички, необхідні для заохочення, захисту і здійснення прав людини в повсякденному житті.

Мета освіти в галузі прав людини – побудувати суспільство із певною культурою по відношенню до прав людини. Це культура, де поважають права кожного, де люди усвідомлюють свої права та обов'язки, визнають порушення прав людини і докладають зусиль, щоб захищати права інших. Це культура, де права людини є такою ж частиною життя кожного окремого громадянина, як і мова, традиції, мистецтво.

Особливістю навчання в галузі прав людини є те, що воно здійснюється через задіяння трьох напрямків світосприйняття людини («розум», «серце», «руки»). Воно відбувається через передачу тим, хто навчається, знань («розум»), формування навичок поведінки («руки»), а також через розвиток їх ставлення та особистого відношення («серце»).

Такий підхід відповідає трьом завданням навчання галузі прав людини: навчання **ПРО, ЗАРАДИ** та **ЧЕРЕЗ** права людини.

Знання – навчання **ПРО** права людини. Тобто передається інформація та надаються знання про те, що таке права людини, історія їх розвитку,

наявність певних керівних документів та механізмів захисту. Після цього людина знає, які права існують, які документи їх встановлюють, які умови створенні в державі задля захисту порушених прав, що таке суди тощо.

Навички – навчання **ЗАРАДИ** прав людини. В результаті освітньої діяльності людина здатна свідомо реалізовувати власні права та відстоювати їх. Наприклад, здатна написати заяву про порушення своїх прав, звернутися до організації, яка покликана захищати права, із скаргою. Людина має навички пошуку інформації про те, яким чином певне право може бути реалізоване найповніше тощо.

Ставлення та цінності – навчання **ЧЕРЕЗ** права людини. Освіта здійснюється через створення спеціальних навчальних/виховних ситуацій, які імітують реальність. Під час «проживання» цих ситуацій на власному досвіді, спілкування, дискусій, знайомства із поглядами інших людей, людина на рівні власних життєвих цінностей позитивно переймає повагу до іншого, відповідальність, терпимість, важливість не порушення прав інших тощо.

ХАРТІЯ ПРО ВИХОВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ТА ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Освіта відіграє найважливішу роль в просуванні прав людини, а також у попередженні їх порушень.

Одним із документів, що містить керівні принципи здійснення освітньої діяльності в області прав людини, є Рекомендація CM/Rec (2010) 7 Комітету міністрів Ради Європи, від 11 травня 2010 року, яка має назву «Хартія Ради Європи про виховання демократичної громадянськості та освіти в галузі прав людини».

Вона покликає стати найважливішим довідковим документом для всіх, хто займається вихованням громадянськості і освітою в галузі прав людини. Вона визначає основні напрямки діяльності, а також сприяє поширенню ефективної практики і підвищенню стандартів у Європі та за її межами.

Хартія передбачає виховання демократичної громадянськості та освіти в галузі прав людини (далі – ВДГ/ОГПЛ) через усі види формальної, неформальної та інформальної освіти.

Хартією визначено, що цільовими групами цього процесу є політики, фахівці у галузі освіти, учні, батьки, освітні установи, органи освіти та громадськість.

Хартія складається із 4 розділів.

В першому «Загальні положення», містяться визначення «виховання демократичної громадянськості», «освіта в галузі прав людини», «формальна», «неформальна» та «інформальна» освіти.

Другий розділ визначає завдання та принципи ОГПЛ, наприклад: забезпечення кожній людині можливості отримати виховання демократичної громадянськості та освіти в галузі прав людини; визнання значної ролі громадських та молодіжних організацій у сфері ВДГ/ОГПЛ; сприяння соціальній згуртованості та міжкультурному діалогу, а також підвищення ролі різноманіття і рівності; впровадження систематичної підготовки та розвитку знань освітян та молодіжних лідерів у сфері ВДГ/ОГПЛ.

У розділі «Напрямки політики» містяться рекомендації щодо впровадження на практиці принципів та завдань Хартії у закладах формальної загальної та професійної освіти, вищої освіти, у сфері демократичного управління освітнім закладом, визначається роль молодіжних організацій та інших учасників.

Останній розділ визначає напрямки співробітництва у актуальних сферах Хартії.

Спрощений текст Хартії пропонується нижче, а повна англо- та російськомовна версії доступні на офіційній сторінці Хартії:

<http://www.coe.int/ru/web/edc/charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education>

Хартія Ради Європи про виховання демократичної громадянськості та освіту в галузі прав людини

(Рекомендація CM/Rec (2010) 7, затверджена

Комітетом міністрів Ради Європи 11.05 2010 року)

(Спрощена версія)

Вступ

Освіта відіграє найважливішу роль в просуванні основних цінностей Ради Європи: демократії, прав людини та верховенства права, а також у попередженні порушень прав людини.

Хартія покликана стати найважливішим документом для всіх, хто займається вихованням громадянськості і освітою в галузі прав людини, визначити основні напрямки діяльності, сприяти поширенню ефективних практик і підвищенню стандартів у Європі та за її межами.

Розділ I – Загальні положення:

- «Виховання демократичної громадянськості» – виховання, підготовка, інформування, практика та діяльність, спрямовані на передання знань і навичок, на сприяння усвідомленню та розвитку ставлення і поведінки, розширенню можливостей здійснювати та захищати свої демократичні права і відповідальність у суспільстві, цінувати багатоманітність, брати активну участь у демократичному житті з метою просування й захисту демократії та верховенства права.
- «Освіта в галузі прав людини» – виховання, підготовка, просвіта, інформування, практика та діяльність, що спрямовані через передання знань та навичок, на формування розуміння, розвиток ставлення і поведінки, розширення можливостей створення та захисту загальної культури прав людини в суспільстві для просування й захисту прав людини та її основних свобод.
- «Формальна освіта» – структурована система освіти та підготовки, яка відбувається на дошкільному, шкільному та університетському рівнях. Здійснюється в загальних або професійних навчальних закладах і завершується отриманням атестату.
- «Неформальна освіта» – будь-яка запланована освітня програма, покликана розширити коло навичок та компетенцій за межами формальної освіти.

- «Інформальна освіта» – це процес, який відбувається упродовж життя, коли людина набуває ставлень, ціннісних орієнтацій, навичок та знань під впливом освіти та факторів її власного оточення та щоденного досвіду (сім'я, однолітки, сусіди, бібліотеки, засоби масової інформації, робота, гра тощо).

Розділ II – Завдання та принципи:

- Забезпечення кожній людині можливості отримати виховання демократичної громадянськості та освіти в галузі прав людини;
- ВДГ/ОГПЛ має здійснюватися у контексті освіти впродовж життя;
- Учасниками процесу ВДГ/ОГПЛ є політики, освітяни, учні, батьки, навчальні заклади, державні службовці, громадські організації, засоби масової інформації та широкі кола громадськості;
- Формальні, неформальні або інформальні засоби навчання відіграють важливу роль у ВДГ/ОГПЛ;
- Громадські та молодіжні організації роблять значний внесок в сферу ВДГ/ОГПЛ, особливо через неформальну та інформальну освіту;
- Практика і діяльність у сфері викладання та навчання повинні слідувати цінностям і принципам у галузі демократії та прав людини і просувати їх;
- Сприяння соціальній згуртованості та міжкультурному діалогу, а також підвищення ролі різноманіття і рівності, в тому числі гендерної рівності;
- ВДГ/ОГПЛ передбачає не лише наділення учнів знаннями, розумінням і навичками, а й розвиток готовності діяти в суспільстві з метою просування принципів прав людини, демократії та верховенства права.
- Впровадження систематичної підготовки та розвитку знань освітян та молодіжних лідерів у сфері ВДГ/ОГПЛ;
- Партнерство та співробітництво всіх учасників сприятиме ефективності діяльності у сфері ВДГ/ОГПЛ;
- Розвиток міжнародного і регіонального співробітництва в діяльності, що охоплює Хартію, обмін кращими практиками.

Розділ III – Напрями політики:

- включення ВДГ/ОГПЛ у навчальні програми формальної освіти на рівні початкової середньої освіти, а також професійно-технічної освіти та підготовки;

- включення ВДГ/ОГПЛ у програми вищої школи, зокрема, для майбутніх фахівців у галузі освіти;
- запровадження навчання у галузі ВДГ/ОГПЛ для вчителів, інших педагогічних працівників, молодих лідерів і тренерів;
- сприяння активній участі учнів, педагогічного складу, батьків в управлінні освітніми закладами;
- забезпечення для вчителів, інших працівників сфери освіти, молодіжних лідерів і викладачів необхідної первинної і систематичної підготовки та розвитку у сфері ВДГ/ОГПЛ;
- визнання та зміцнення ролі неурядових і молодіжних організацій у підтримці ВДГ/ОГПЛ, особливо у галузі неформальної освіти;
- розробка критеріїв для оцінювання ефективності освітніх програм з ВДГ/ОГПЛ. Невід'ємною частиною такого оцінювання має бути зворотній зв'язок з боку учнів;
- заохочення та поширення наукових досліджень у питаннях ВДГ/ОГПЛ;
- розвиток програм із формування навичок в просуванні соціальної згуртованості, поваги до різноманіття і в регулюванні відмінностей і конфліктів;
- сприяння розвитку освітніх підходів і методів навчання, що спрямовані на навчання жити разом у демократичному, мультикультурному середовищі.

Розділ IV – Оцінка та співпраця:

- проведення регулярних оцінки та оглядів стратегії та політики, які здійснюються у рамках Хартії;
- проведення роботи за темами, що становлять спільний інтерес для країн, обмін кращими практиками;
- інформування про цілі та виконання Хартії;
- підтримка європейських мереж неурядових організацій, молодіжних організацій та фахівців у сфері освіти.

Рада Європи рекомендує урядам країн-членів виконувати заходи, засновані на положеннях Хартії, поширювати її серед всіх органів, відповідальних за освіту та роботу з молоддю. Заохочувати всі зацікавлені сторони у просуванні ідей Хартії.

НАЙВАЖЛИВІШІ ОСВІТНІ ПІДХОДИ

Оскільки навчання в галузі прав людини є особливою освітньою діяльністю, дуже важливо розуміти основні освітні підходи до її здійснення:

- Цілісне навчання
- Необмежене (критичне) навчання
- Участь молоді
- Добровільність
- Безпечне середовище для навчання
- Кооперативне (спільне) навчання
- Експериментальне навчання (навчання через досвід)
- Комунікація на одному рівні
- Відсутність зовнішньої оцінки
- Орієнтованість на того, хто навчається

Цілісне навчання

Цілісним є навчання, що спрямоване на розвиток «цілісної» особистості, а не якоїсь окремої її частини. Питання захисту прав стосуються «всієї людини» (її тіла, розуму і душі), протягом всього її життя.

Цілісне навчання сприяє розвитку людини в цілому, всім її сферам, а не якійсь одній – інтелектуальній, емоційній, соціальній, фізичній, художній, творчій тощо.

Цілісне навчання також передбачає проведення навчання в соціальному контексті, що охоплює повсякденний досвід, та, як наслідок, частково включається до базових предметів шкільної програми. Цілісний підхід здійснюється через декілька напрямків світосприйняття людини («розум», «серце», «руки»), що також означає те, що залучаються пізнавальні, ціннісні і поведінкові аспекти навчання. Тобто передаються не лише знання, але і способи застосування отриманих знань у відносинах або поведінці.

Необмежене (критичне) навчання

Необмежене навчання побудоване таким чином, що людина починає розуміти те, що неоднозначні, складні/комплексні відповіді на питання є можливими й очікуваними у складних питаннях, що стосуються людського життя та прав людини.

ЧАСТИНА I КОРОТКО ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

Учасники освітнього процесу скеровуються на те, що немає однієї «правильної» відповіді, тому що життя не є чорно-білим, і неоднозначність – це реальність світу та людських стосунків.

Необмежене навчання – це навчання мислити критично. Воно породжує впевненість у собі, спонукає до висловлення своїх думок. Це має важливе значення для освіти в галузі прав людини, оскільки питання людських прав неминуче призводить до різноманіття думок й розумінь. Вкрай важливо, щоб той, хто навчається, мав можливість не погоджуватися з іншими, приходити до інших висновків або мати відмінні точки зору.

Участь молоді

Участь молоді в освіті в галузі прав людини означає, що молодь бере участь у прийнятті рішень стосовно того, як вона збирається дізнатись про права людини. Завдяки участі молоді розвиває різні навички, такі, як вміння приймати рішення, слухати, співчувати і поважати інших, відповідати за власні рішення та дії. Таким чином, освіта в галузі прав людини дає молодим людям можливість вирішувати, коли, яким чином і які теми вони хотіли б опрацювати. Це означає, що той, хто навчає, відіграє роль фасилітатора, друга або наставника, але аж ніяк не інструктора, який дає знання та контролює те, що і як повинно бути вивчене.

Групові освітні вправи на розкриття змісту прав людини вимагають активного залучення учасників.

Участь вимагає сприятливого середовища, яке допомагає тому, хто навчається, брати на себе відповідальність та бути чесним.

Добровільність

Ті, хто навчаються, мають приймати участь у програмі навчання за власним бажанням, а не за примусом. Вони заздалегідь поінформовані про те, що буде відбуватися на навчанні, які компетенції вони отримають. Вони самі можуть обирати тему заняття, змінювати її характер і тривалість.

Безпечне середовище для навчання

Навчання з прав людини повинне відбуватися в особливому середовищі, щоб учасники відчували себе в безпеці, могли експериментувати, пробувати, без ризику нашкодити собі або оточуючим.

Це середовище, в якому людина може бути собою, ділитися своїм життєвим досвідом, розкриваючи, в тому числі, свої слабкі сторони; не боїться помилитися і визнати свої помилки.

Це середовище, в якому той, хто навчається, не боїться виказати власну думку через те, що його хтось буде критикувати або використає ці слова проти нього.

Безпечне середовище також передбачає повагу і дотримання прав людини самих учасників процесу, врахування їх первісних потреб: голод, спрага, втома тощо.

Кооперативне (спільне) навчання

Це вміння шанувати інших і працювати разом під час навчання.

У кооперативному навчанні люди навчаються в процесі взаємодії, досягаючи результатів, які є взаємовигідними як для них самих, так і для всіх членів групи.

Спільне навчання сприяє кращим досягненням, високій продуктивності, більш турботливим та поступливими відносинам, вищій соціальній компетентності та почуттю власної гідності. Такий процес навчання відрізняється від того, що побудований на конкуренції.

Експериментальне навчання (навчання через досвід)

Навчання через досвід є дуже важливим у освіті в галузі прав людини, тому що не можна навчити основним навичкам і цінностям прав людини, таким як спілкування, критичне мислення, захист своїх інтересів, толерантність та повага лише передаючи інформацію, а не «проживаючи» це через свій досвід.

Досвід отримується шляхом проведення таких групових вправ, як рольові ігри та тематичні дослідження, дискусії. Але цього ще недостатньо. Щоб отримати справжній досвід, важливо мати розуміння того, що сталося, робити висновки та постійно застосовувати нові знання на практиці. *Тобто без поглибленого обговорення досвіду, навчання буде змарнованим.*

Однією з технік поглибленого обговорення отриманого досвіду є «Цикл Колба». Про нього можна дізнатися у методичному посібнику «Компас» (україномовна версія посібника на сторінці: <http://www.coe.int/uk/web/>

compass/using-compass-for-human-rights-education). Детальна інформація про нього наводиться в частині «Ресурси для мультиплікатора».

Комунікація на одному рівні

Це вміння спілкуватися та співпрацювати без зарозумілості, із повагою один до одного, не зважаючи на різницю у віці, освіті, соціальному статусі. Це відкритість до порад та досвіду інших.

Це відноситься і до тих, хто навчається, і до того, хто навчає. Підхід комунікації на одному рівні надає простір для навчання через свої помилки, навчання один у одного. Таким чином, створюються умови для спільного зростання всіх членів групи й того, хто навчає.

Відсутність зовнішньої оцінки

У навчання з прав людини не створюється штучна напруга та конкуренція.

Конкуренція може призводити до пристосування до вимог того, хто навчає, до поверховості, сприйняття знань, втрати мотивації, конфліктів, між тими, хто навчається.

Необхідно створити простір, в якому тих, хто навчається, не порівнюють один з одним, але надають їм можливість самим оцінити себе і те, наскільки кожен просунувся на своєму шляху. Таким чином, з'являється бажання порівнювати себе тільки з собою: «яким я був на початку процесу навчання, і яким став зараз або в кінці процесу навчання». Крім цього, результати не завжди можна побачити відразу, а тільки через деякий час.

Орієнтованість на того, хто навчається

Освіта в галузі прав людини має дуже чітку мету: забезпечення навчання ПРО, ДЛЯ та ЧЕРЕЗ права людини. Хоча знання та навички в галузі прав людини повністю є частиною освіти, в центрі цього процесу знаходиться той, хто навчається. Важливим є не те, що бажає донести той, хто навчає, і навіть не зміст, тема заняття.

Саме той, хто навчається, знаходиться в центрі навчального процесу, тому що дійсно важливе значення має лише те, що він вивчив або відчув, що є прийнятним (або не прийнятним) для нього. Саме ці речі, найбільш імовірно, матимуть практичне значення в житті цієї людини.

Орієнтованість на того, хто навчається, має також багато інших наслідків, в тому числі, гнучкість і готовність того, хто навчає, змінити програму заняття, відповідаючи на потребу того, хто навчається.

Отже, завдання освіти в галузі прав людини полягає у навчанні ПРО, ЗАРАДИ та ЧЕРЕЗ права людини.

Мультиплікатор має будувати свою діяльність на певних освітніх підходах. Детально про ці підходи та вправи, що базуються на них, можна дізнатися у посібнику з освіти в галузі прав людини за участі молоді «Компас». Україномовна версія посібника на сторінці: <http://www.coe.int/uk/web/compass/using-compass-for-human-rights-education>

Дізнавшись про Хартію Ради Європи про виховання демократичної громадянськості та освіти в галузі прав людини, роль мультиплікатора може полягати у поширенні інформації про неї серед всіх зацікавлених сторін, використання її положень у власній практичній діяльності.

Значна кількість методичних матеріалів, пов'язаних із впровадженням ідей Хартії в Україні (зокрема, демократичного управління в навчальних закладах), доступна на сайті проекту «Розвиток громадянських компетентностей в Україні»: <http://doccu.in.ua>

ЧАСТИНА II ВПРАВИ ДЛЯ РОБОТИ З ГРУПОЮ

В цій частині пропонується 5 інтерактивних вправ на основі «Посібника з прав людини для Інтернет-користувачів». Вони розраховані на аудиторію від 14 років та можуть бути адаптовані для різних груп школярів, студентів, педагогів, активістів недержавних організацій, представників державних організацій, що працюють з дітьми та молоддю.

СТРУКТУРА ВПРАВ

Всі запропоновані вправи мають певну структуру, яка допоможе мультиплікатору краще підготуватися до їх проведення.

Вправи розроблені таким чином, що можуть опрацьовуватись послідовно одна за одною у вигляді своєрідного тренінгового курсу або окремо як повноцінне групове заняття для одноразової роботи з групою.

Короткий опис вправи: після назви пропонується опис того, що буде відбуватися під час вправи одним реченням.

Розмір групи: до кожної вправи вказана бажана кількість осіб, що можуть брати в ній участь одночасно. Оскільки всі вправи носять інтерактивний характер та побудовані на методології неформальної освіти, ця кількість учасників є важливою умовою досягнення мети вправи.

Тривалість: пропонується орієнтовний час тривалості вправи, який в реальних умовах групової роботи може дещо коливатись.

Завдання: перелік результатів, на досягнення яких спрямована вправа.

Матеріали: обладнання та копії роздаткового матеріалу, необхідні для проведення вправи. Для проведення вправи також має бути стандартний набір канцелярського приладдя для роботи з групою: фліпчарт (або дошка), папір формату А-4 та маркери різних кольорів.

Інструкції: чіткий план проведення вправи із керівництвом для мультиплікатора та учасників.

Орієнтовні питання для обговорення: дуже важливий компонент кожної вправи та необхідна умова навчання на основі досвіду. Питання, які пропонуються, мають логіку відповідну до підходу навчання через досвід. Перелік питань є послідовним, але орієнтовним. В кожній ситуації мультиплікатор повинен бути дуже уважним та продумувати питання для обговорення, що відповідають особливостям групи та досвіду, який «прожила» група.

Поради для проведення вправи: рекомендації стосовно проведення вправи та її можливих варіацій.

Ідеї для подальших дій: заходи, активності, персональні дії, які мультиплікатор може запропонувати зробити учасникам після проведення вправи. Ідеї для подальших дій можна використовувати для роботи із групою як в контексті тренінгу, так і після його завершення як окремі акції чи проекти.

Роздатковий матеріал: деякі вправи містять зразок роздаткового матеріалу для групової або індивідуальної роботи учасників. Він подається у кінці вправи.

Вправа «ДІЗНАЙСЯ ПРО СВОЇ ПРАВА ОНЛАЙН»

Короткий опис вправи: через малюнки та спілкування учасники знайомляться із змістом «Посібника з прав людини для Інтернет-користувачів».

Розмір групи: 7-28 осіб

Тривалість: 60 хвилин

Завдання:

- Ознайомити учасників із змістом «Посібника з прав людини для Інтернет-користувачів»
- Розвинути навички поширення інформації про права людини онлайн

Матеріали:

- копії сімох частин спрощеної версії «Гайду». Одна частина – на одному аркуші («Доступ і недискримінація», «Свобода вираження поглядів та інформації», «Зібрання, об'єднання та участь», «Приватне життя і захист даних», «Освіта і грамотність», «Діти і молодь» та «Правовий захист»)
- роздатковий матеріал «Альбом прав людини в Інтернеті» по одному на кожного учасника
- фліпчат або аркуші паперу формату A1, маркери, папір формату A-4.

Інструкції:

1. Запитайте у учасників, що вони знають про «права людини»? Чи мають люди права в онлайн просторі, під час користування Інтернетом?
2. Коротко презентуйте учасникам «Гайд», використовуючи наступну інформацію:
«Гайд» – це «Посібник з прав людини для Інтернет-користувачів». Від англійської – to guide (вести, направляти). Англійська назва посібника – «Guide to Human Rights for Internet Users».
«Гайд» – це книжка про те, які права людини існують в Інтернеті. Він інформує молодь про права людини в Інтернеті, їх можливі обмеження і засоби захисту, якщо права порушуються.

Він заснований на міжнародних документах, що регулюють права людини, зокрема, Європейській конвенції з прав людини.

Посібник описує, як права людини можуть реалізовуватися та захищатися в наступних областях: «Доступ і недискримінація», «Свобода вираження поглядів та інформації», «Зібрання, об'єднання та участь», «Приватне життя і захист даних», «Освіта і грамотність», «Діти і молодь» та «Правовий захист».

«Гайд» підкреслює, що під час здійснення прав людини в Інтернеті, існують також обов'язки користувачів, влади та Інтернет-провайдерів.

3. Попередьте учасників про те, що надалі у вправі вони будуть більш детально опрацьовувати окремі частини «Гайду» і розповідати іншим учасникам про їхній зміст.
4. Об'єднайте учасників в 7 мікрогруп та роздайте їм одну з частин «Гайду». Надайте 5 хвилин для ознайомлення та обговорення частини, яку вони отримали. Під час обговорення учасники мають виділити 3 важливі речі стосовно тієї частини інформації, яку вони читають, для того, щоб повідомити про них іншим.
5. Після цього запропонуйте учасникам придумати простий символ, який відображає зміст права людини в Інтернеті тієї частини «Гайду», з якою вони знайомились.

Важливо чітко роз'яснити учасникам, що символ будуть перемальовувати багато людей, тому головні вимоги до нього – він повинен бути виконаний маркером лише одного кольору, бути дуже простим у малюванні, щоб будь-хто з учасників за хвилину зміг би перемальовувати його.

6. Дайте учасникам роздатковий матеріал «Альбом прав людини в Інтернеті» та дайте 10 хвилин на узгодження та малювання свого символу у верхньому квадраті аркуша.
7. Роз'ясніть, що надалі завдання полягає в тому, щоб упродовж 20 хвилин поспілкуватися із людьми, які ознайомлювалися із іншими шістьма частинами «Гайду». Кожен учасник повинен знайти людину, розказати їй про 3 важливі речі щодо інформації, про яку він читав та дізнатися про 3 важливі речі від представника іншої мікрогрупи. Після спілкування вони мають перемальовувати символи один одного у зменшеному вигляді в один з пустих квадратів «Альбому прав людини в Інтернеті».

8. Після того, як завдання буде виконане, переходьте до дебрифінгу (обговорення).

Орієнтовні питання для обговорення:

- Як вам ця вправа?
- Що нового ви дізнались?
- Чому саме такі символи ви обрали?
- Які питання у вас виникали під час спілкування, що залишилось незрозумілим?
- Що ви зміните у вашій поведінці в Інтернеті після ознайомлення з «Гайдом»?

Поради для проведення вправи:

Закцентуйте увагу на вимогах до малювання символу: маркер лише одного кольору, простота у малюванні.

Слідкуйте за тим, щоб учасники не гнались за тим, щоб перемалювати всі символи – вони малюють лише після того, як змістовно поспілкуються та дізнаються про 3 важливі речі.

Якщо хтось із учасників закінчить раніше за інших, запропонуйте їм намалювати символи у збільшеному вигляді на аркушах А-4 та окремо підписати невеличке роз'яснення для прикріплення у приміщенні.

Зверніть увагу під час дебрифінгу на можливі питання, які залишились у учасників щодо «Гайду» та прав людини в Інтернеті. Прокоментуйте або дайте відповіді на всі питання. Заздалегідь підготуйте декілька копій спрощеної версії «Гайда» для тих учасників, які будуть цікавитись найбільше.

Ідеї для подальших дій:

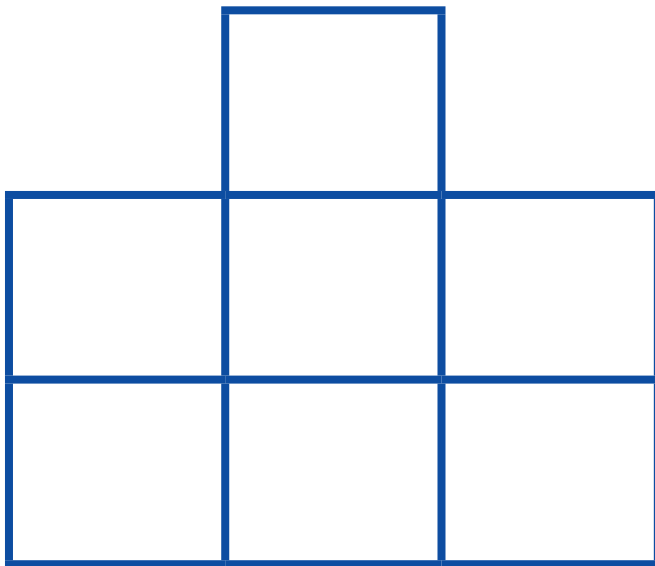
Після вправи можна запропонувати учасникам зробити галерею символів, що відображають права людини в Інтернеті та розмістити їх у людному місці (в школі, у таборі, в іншому приміщенні, де відбувається тренінг тощо).

Можна відсканувати малюнок або виконати його у електронній програмі та влаштувати серед друзів та однолітків вікторину. Розмістити картинку у соціальних мережах із коротким поясненням, що це має

відношення до прав людини в Інтернеті та запропонувати відгадати – що саме він означає.

Роздатковий матеріал

«Альбом прав людини в Інтернеті»

Вправа «РЕАЛЬНІСТЬ У ВІРТУАЛЬНОСТІ»

Короткий опис вправи: учасники знайомляться з правами людини і на власних прикладах відзначають, які права можуть реалізовуватися та порушуватися в онлайн та оффлайн середовищах.

Розмір групи: 8-24 осіб

Тривалість: 60 хвилин

Завдання:

- Ознайомити учасників із правами людини та документами, що їх проголошують
- Розвинути навички визначення ситуацій реалізації прав онлайн
- Сформувати навички визначення ситуацій порушень прав людини

Матеріали:

- копії Загальної декларації прав людини (далі – ЗДПЛ) для кожного учасника
- копії спрощеної версії «Гайда» для кожного учасника
- фліпчат або аркуші паперу формату А1, маркери, папір формату А-4
- роздатковий матеріал із статтями ЗДПЛ на окремих маленьких аркушах. Пропонуються такі статті: 2, 12, 17, 18, 19, 20, 24, 26.

Інструкції:

1. Запитайте учасників, що вони знають про права людини. Відповіді фіксуйте на фліпчаті. Через певний час підведіть підсумок, засновуючись на відповідях учасників та матеріалі з розділу «Права людини: 9 повідомлень при роботі з групою». Згадайте та коротко презентуйте Загальну декларацію прав людини.
2. Запитайте у учасників – чи існують права людини в Інтернеті? Після відповідей підведіть підсумок, засновуючись на відповідях та матеріалі з розділу «Права людини в Інтернеті: 6 повідомлень при роботі з групою». Коротко презентуйте «Гайд».
3. Попередьте про те, що зараз ви будете говорити про права людини в реальному житті та в Інтернеті, а також ситуаціях їх порушення.
4. Об'єднайте учасників в декілька малих груп, роздайте аркуші

фліпчата та запропонуйте розділити його посередині на чотири рівних частини, щоб вийшло 4 рівних квадрати. У кожному з квадратів групи будуть фіксувати відповіді при обговоренні статті Загальної декларації прав людини.

5. Розкладіть аркуші з статтями ЗДПЛ зворотнім боком і запропонуйте кожній групі витягти один. Після цього запропонуйте опрацювати статтю, використовуючи також приклади із власного досвіду.
6. Надайте учасникам наступну схему для відповідей:

1 Наведіть приклади, як це право людини реалізовується оффлайн	2 Наведіть приклади, як це право людини реалізовується онлайн
3 Наведіть приклади порушень цього права людини оффлайн	4 Наведіть приклади порушень цього права людини онлайн

7. Виділіть 30 хвилин на групову роботу та роздайте копії ЗДПЛ та «Гайда» (із розділу «Документи для інтерактивних вправ») для того, щоб учасники мали цілісне уявлення про документи та спирались на ці матеріали під час обговорення.
8. Запропонуйте кожній групі презентувати результати. Кожна група спочатку презентує 1 та 2 квадрати одна за одною.

Після кожної презентації дайте трохи часу для відповідей на питання та коментарів учасників. При необхідності задавайте уточнюючі питання чи коментуйте. Після цього переходьте до наступної групи.

Після того, як всі групи закінчать презентацію 1-2 квадратів, переходьте до презентації 3-4.

9. Після закінчення всіх презентацій переходьте до загального обговорення.

Орієнтовні питання для обговорення:

- Як вам працювалось під час цієї вправи?
- Що нового про права людини ви дізналися?
- Чи є різниця в реалізації прав людини оффлайн і онлайн?

- Чи порушувались ваші права людини? Де це відбувалось – оффлайн чи онлайн? Чому?
- Як можна захиститись, якщо права порушують?
- Що ми можемо зробити для того, щоб права людини не порушувались?

Поради для проведення вправи:

Якщо у вас вистачає часу та група поглиблена у роботу, ви можете зробити ще один раунд обговорення статей. Якщо необхідно, ви можете приділити більше часу з'ясуванню механізмів захисту порушень прав людини. Під час заповнення квадратів заохочуйте учасників говорити не лише про абстрактні ситуації, а й ділитися власним досвідом.

Ідеї для подальших дій:

Ви можете закликати учасників підготувати постер «Що таке права людини» або «Що таке права людини в Інтернеті». Можна запропонувати зробити пости у соціальних мережах про те, що таке права людини в Інтернеті із посиланням на «Гайд».

Роздатковий матеріал

Стаття 2

Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. Крім того, не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою у своєму суверенітеті.

Стаття 12

Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань.

Стаття 17

1. Кожна людина має право володіти майном як одноособово, так і разом з іншими.
2. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна.

Стаття 18

Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання і свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні і виконанні релігійних та ритуальних обрядів.

Стаття 19

Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів.

Стаття 20

1. Кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій.
2. Ніхто не може бути примушений вступати до будь-якої асоціації.

Стаття 24

Кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку.

Стаття 26

1. Кожна людина має право на освіту. Освіта повинна бути безплатною, хоча б початкова і загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта повинна бути загальнодоступною, а вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного.
2. Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами і повинна сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру.
3. Батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей.

Вправа «РОЗГЛЯНЕМО СПРАВУ»

Короткий опис вправи: учасникам пропонується проаналізувати випадки, які розглядались у Європейському суді з прав людини, і були пов'язані з порушеннями прав людини в Інтернеті.

Розмір групи: 8-24 осіб

Тривалість: 60 хвилин

Завдання:

- Ознайомити учасників із діяльністю Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ)
- Розглянути приклади реалізації та обмеження прав людини в Інтернеті
- Обговорити механізми захисту прав людини в Інтернеті

Матеріали:

- Судові справи із роздаткового матеріалу, 4 копії
- Копії спрощених версій «Гайду» із розділу «Документи для інтерактивних вправ» для кожного учасника
- Копії спрощених версій Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) із розділу «Документи для інтерактивних вправ» для кожного учасника
- фліпчат або аркуші паперу формату А1, маркери, папір формату А-4.

Інструкції:

1. Скажіть групі, що вправа буде присвячена аналізу 4 різних судових справ, які розглядались у Європейському суді з прав людини. Всі ці справи пов'язані із порушеннями прав людини в Інтернеті.
2. Коротко поясніть учасникам, що таке Європейська конвенція з прав людини та Європейський суд з прав людини. Ви можете використати інформацію з розділів «Права людини: 9 повідомлень при роботі з групою» та «Документи для інтерактивних вправ».
3. Представте учасникам спрощену версію «Гайда».
4. Об'єднайте учасників у 4 мікрогрупи і дайте їм опис справ із роздаткового матеріалу. Кожна група отримує 4 однакових справи.
5. Попросіть групи розглянути справи одна за одною і при цьому

відповісти на три питання. Запишіть питання, щоб їх було всім видно:

- Які права людини порушено в цій справі? Хто порушник?
- Яким є рішення Суду, на вашу думку?

Підкажіть учасникам, що під час аналізу справ вони можуть користуватися ЄКПЛ та «Гайдом», які вони отримали.

6. Поясніть групам, що у них є 20 хвилин для обговорення та відповідей. Їм слід підготувати аргументи, чому саме вони обрали ці відповіді.
7. Після 20 хвилин почніть обговорювати справи одна за одною. Попросіть кожну групу представляти відповіді. Після цього запропонуйте групам презентувати свої аргументи, чому саме таку відповідь було обрано. Якщо зав'язується дискусія між групами, давайте їм час для сперечання та обговорення.
8. Після дискусій скажіть учасникам про дійсні рішення, що були прийняті Судом (подані у самому кінці опису вправи), та переходьте до обговорення.

Орієнтовні питання для обговорення:

- Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що – ні?
- По яких справах було найскладніше обрати відповіді? Чому?
- Чи згодні ви із дійсними рішеннями Суду?
- Що нового ви дізнались із ЄКПЛ та «Гайду»?
- Чи були ви свідками порушень прав людини Інтернеті? Які права порушуються найчастіше, на вашу думку? Чому саме ці?
- Як реагувати на порушення прав в Інтернеті?

Поради для проведення вправи:

На початку вправи не поспішайте з презентаціями ЄКПЛ, ЄСПЛ та «Гайду». Надайте достатньо часу для запитань учасників. При необхідності або за браком часу ви можете зменшити кількість справ для обговорення учасниками.

Ви можете ознайомитися із детальним описом справ англійською мовою заздалегідь, використовуючи посилання: http://www.echr.coe.int/Documents/FS_New_technologies_ENG.pdf

Не використовуйте справу, якщо ви вважаєте, що вона не підходить для цієї конкретної групи.

ЧАСТИНА II ВПРАВИ ДЛЯ РОБОТИ З ГРУПОЮ

Ознайомтесь із ЄКПЛ та «Гайдом» (особливо у частині «Засоби правового захисту»), щоб задавати питання, які будуть стимулювати учасників до більш поглибленої дискусії. Заохочуйте учасників думати про можливість реакції на порушення прав людини, які для них більш доступні.

Будьте готові до роз'яснення учасникам деяких термінів та явищ, що описані у ситуаціях, з якими вони можуть бути не знайомі.

Пам'ятайте, що ЄСПЛ розглядає лише ті справи, які були попередньо розглянуті всіма національними судами, але від часу не пізніше 6 місяців після останнього прийнятого рішення. Позивач має обжалувати порушення одного чи декількох прав, що зазначені у Європейській конвенції з прав людини та чітко вказати їх в скарзі. Суд не розглядає скарги відносно порушень якихось інших прав.

Ідеї для подальших дій:

Можна запропонувати учасникам продумати шляхи поширення інформації про механізми захисту прав людини в Інтернеті серед своїх друзів, учителів, батьків.

Ви можете запросити учасників перевірити свої сторінки в соціальних мережах/веб-сайт школи на предмет поваги до прав людини інших осіб.

Ви можете запропонувати переглянути інші сторінки у соціальних мережах або сайти і при виявленні порушень прав людини, написати скаргу до Інтернет-провайдера чи інших органів.

Запросіть учасників відвідати та детально ознайомитися із сайтом Управління боротьби з кіберзлочинністю Міністерства внутрішніх справ України: <http://www.cybercrime.gov.ua/> та повідомити про нього своїм знайомим.

Роздатковий матеріал

Справа 1 «Молодіжна ініціатива за права людини» проти Сербії

Заяву до Європейського суду з прав людини подає сербська недержавна організація «Молодіжна ініціатива».

Вона оскаржує те, що Сербське Агентство з Розслідувань відмовило їй надати певну інформацію, яку вона офіційно запитувала.

«Молодіжна ініціатива» звернулась із запитом на отримання інформації стосовно того, скільки людей були об'єктами електронного спостережен-

ня у країні в 2005 році. Відмова у наданні цієї інформації не дала змогу «Молодіжній ініціативі» здійснювати свою діяльність з громадського контролю за державними структурами.

Питання:

- Які права людини порушено в цій справі? Хто порушник?
- Яким є рішення Суду, на вашу думку?

Справа 2 Копланд проти Великобританії

Заяву до Європейського суду з прав людини подає міс Копланд, яка оскаржує рішення судів Великобританії про те, що спостереження за її телефонними розмовами, емейлом та користування Інтернетом було правомірним.

Вона була прийнята на роботу у державний навчальний заклад типу «коледж». Її посада була – персональний асистент директора. З кінця 1995 року вона також щоденно співпрацювала із заступником директора коледжу. За її телефонними розмовами, емейлом та користування Інтернетом спостерігали за наказом заступника директора. Її скаргам до національних судів було відмовлено, оскільки суди визнали спостереження правомірним.

Питання:

- Які права людини порушено в цій справі? Хто порушник?
- Яким є рішення Суду, на вашу думку?

Справа 3 Віллем проти Франції

Заяву до Європейського суду з прав людини подає громадянин Франції містер Віллем, колишній мер міста Секлін.

Він скаржиться на те, що його засудженням та штрафом у 1000 євро у Франції було порушено його право на свободу вираження поглядів.

Будучи на посаді мера, він проголосив, що має намір закликати до бойкоту ізраїльських товарів на підпорядкованій йому території міста. Заява була зроблена в тому числі на сторінці сайту міста. Він зазначив, що таким рішенням він виражає протест проти анти-палестинської політики Ізраїльського уряду. Через деякий час він був притягнутий до національного суду та оштрафований за прояви дискримінації.

Питання:

- Які права людини порушено в цій справі? Хто порушник?

- Яким є рішення Суду, на вашу думку?

Справа 4 К. У. проти Фінляндії

Заяву до Європейського суду з прав людини подає громадянин Фінляндії – К. У.

Невідома особа розмістила рекламну інформацію на сайті знайомств від імені К. У. без його відома.

В той час, коли вона була розміщена, К. У. було 12 років. У рекламі зазначався його вік, рік народження та детальний опис зовнішності. Крім того було посилання на Інтернет-сторінку К. У, де містився точний крім однієї цифри номер його телефону та фото. Реклама наголошувала, що він шукає інтимних стосунків з хлопцем його віку або старше.

Батько К.У. попросив поліцію ідентифікувати особу, яка розмістила рекламу, щоб притягнути до відповідальності. Провайдер послуг відмовив у наданні такої інформації, через обов'язок зберігати анонімність у телекомунікаціях, як це було зазначене в фінських законах.

Питання:

- Які права людини порушено в цій справі? Хто порушник?
- Яким є рішення Суду, на вашу думку?

Матеріал для тренера

Рішення Суду, справа 1

Суд визначив, що у ситуації мало місце **порушення Статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)**. Небажання Агентства надавати інформацію було довільним і не відповідало національному законодавству. Виходячи з **Статті 46 (обов'язкова сила рішень в рамках Конвенції та їх виконання)**, Суд прийняв рішення зобов'язати Сербське Агентство з Розслідувань надати громадські організації «Молодіжна ініціатива» ту інформацію, яку вона запитувала – кількість людей, що стали об'єктом електронного спостереження у 2005 році.

Рішення Суду, справа 2

Відповідно до рішення уряду Великобританії спостереження за телефонними розмовами, емейлом та користуванням Інтернетом особи

здійснювалось з метою встановлення, чи не зловживала вона каналами зв'язку у своїх особистих цілях за рахунок коледжу.

Однак, Суд постановив що у цьому випадку мало місце порушення **Статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного життя та кореспонденцію)**. Це була перша ситуація в Європейському Суді, в якій визнавалося, що телефонні дзвінки у службових закладах також мають розглядатися такими, які підпадають під поняття «приватне життя» та «кореспонденція». Логічно слідувало, що емейли, які посилаються з робочого місця, мають бути захищені таким же чином як і приватне користування Інтернетом.

На прикладі цієї ситуації Суд розглядав, що збір, зберігання персональної інформації, пов'язаної із використанням міс Копланд телефону, емейлу, Інтернету без її відома, можна прирівняти до втручання в її право на повагу до приватного життя та кореспонденцію.

Визнаючи те, що спостереження за використанням працівником телефону, емейлу, Інтернету на робочому місці може розглядатися «як прийнятне» в певних ситуаціях у межах законної цілі, Суд постановив, що при відсутності законної цілі, таке спостереження та втручання є незаконним.

Рішення Суду, справа 3

Суд вирішив, що у ситуації не було порушення **Статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)**. Обґрунтування та вирок, які застосовувалися французькими судами, були відповідними та виправданими та у відповідності до Статті 10. Крім того, штраф, що був накладений на підсудного був відповідним та доцільним.

Рішення Суду, справа 4

Суд постановив, що у цьому випадку мало місце порушення **Статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного та сімейного життя)**. Він зазначив, що розміщення рекламної інформації було кримінальним актом, який зробив неповнолітнього об'єктом домагань з боку педофілів.

Законодавцям слід забезпечити розробку актів, які б враховували право на приватність в Інтернеті, але разом з тим попереджали кримінальну поведінку та порушення прав інших осіб, зокрема, дітей.

Вправа «ЛЕГАЛЬНО ЧИ НЕЛЕГАЛЬНО?»

Короткий опис вправи: аналізуючи ситуації, що зустрічаються у повсякденному житті, учасники навчаються визначати дії, які порушують права людини в Інтернеті.

Розмір групи: 12-28 осіб

Тривалість: 60 хвилин

Завдання:

- Презентувати учасникам «Посібник з прав людини для Інтернет-користувачів»
- Обговорити дії, що порушують права людини в Інтернеті
- Сформулювати навички аналізу небезпечної поведінки в Інтернеті

Матеріали:

- Ситуації з роздаткового матеріалу, 1 копія
- Копії спрощених версій «Гайду» із розділу «Документи для інтерактивних вправ» для кожного учасника

Інструкції:

1. Запитайте у учасників, що вони знають про права людини? Чи мають люди права в онлайн просторі, під час користування Інтернетом?
2. Коротко презентуйте учасникам «Гайд», використовуючи наступну інформацію:

«Гайд» – це «Посібник з прав людини для Інтернет-користувачів». Від англійської – to guide (вести, направляти). Англійська назва посібника – «Guide to Human Rights for Internet Users».

«Гайд» – це книжка про те, які права людини існують в Інтернеті. Він інформує молодь про права людини в Інтернеті, їх можливі обмеження і засоби захисту, якщо права порушуються.

Він заснований на міжнародних документах, що регулюють права людини, зокрема, Європейській конвенції з прав людини.

Посібник описує, як права людини можуть реалізовуватися та захищатися в наступних областях: «Доступ і недискримінація»,

«Свобода вираження поглядів та інформації», «Зібрання, об'єднання та участь», «Приватне життя і захист даних», «Освіта і грамотність», «Діти і молодь» та «Правовий захист».

3. Роздайте копії «Гайду» учасникам для їх користування.
4. Переходьте до дискусійної частини вправи. Зачитайте одну ситуацію з роздаткового матеріалу та запросіть учасників відповісти на питання: «Чи легальні ці дії?». Запишіть його на видному місці.
5. Запропонуйте такі варіанти для відповіді: «Так», «Ні», «Не знаю». За результатами відповідей об'єднайте учасників у 3 відповідні мікрогрупи. Протягом 5 хвилин вони мають визначити, про яке право людини йде мова в ситуації, а також 3 аргументи/коментарі, чому саме вони обрали таку відповідь. Якщо кількість людей у якійсь мікрогрупі буде більше 6, зробіть з неї 2 менші.
6. Запросіть мікрогрупи по черзі коротко представити свої відповіді та аргументи. Після презентацій прокоментуйте ситуацію, надайте дійсну відповідь на неї (всі відповіді містяться у кінці опису вправи) та переходьте до наступної ситуації.
7. Повторіть 4-6 етапи вправи зі всіма ситуаціями, наведеними у роздатковому матеріалі. Таким чином, після кожної ситуації будуть створюватись нові мікрогрупи для обговорення та презентацій.
8. Після того, як завдання буде виконане, переходьте до дебрифінгу (обговорення).

Орієнтовні питання для обговорення:

- Яке враження у вас від цієї вправи?
- Що нового ви дізнались? Чи користувались ви «Гайдом» під час обговорення?
- Яка ситуація була найскладніша, а яка найлегша для обговорення? Чому?
- Чи зустрічали ви з такими ситуаціями у реальному житті? Що можна зробити для того, щоб вони не повторювались?

Поради для проведення вправи:

Для підготовки до вправи ви можете ознайомитись зі змістом розділу «Молодь та Інтернет: цифри та факти».

Слідкуйте за тим, щоб учасники не «пристосовувались» до частого вибору варіанту «Не знаю», а стимулюйте їх до більш визначеної думки.

Зверніть увагу під час дебрифінгу на можливі питання, які залишились у учасників щодо «Гайду» та прав людини в Інтернеті. Прокоментуйте або дайте відповіді на всі питання.

Ідеї для подальших дій:

Після вправи можна запропонувати учасникам зробити перегляд своїх сторінок у соціальних мережах на наявність постів/відео/фото, що мають ознаки порушення прав людини.

Можна запропонувати учасникам в групі створити «правила приватності сім'ї щодо поведінки в Інтернеті», з якими всі погодились би. Такі ж самі правила можна розробити та узгодити і з найближчими друзями або в навчальному закладі.

Роздатковий матеріал

Ситуація 1.

Хлопець 1 час від часу розміщує відеоролики порнографічного змісту на своїй сторінці в соціальній мережі.

Ситуація 2.

Хлопець 2 розмістив на своїй сторінці в соціальній мережі скріншот переписки з однокласником, який ділився з ним своїми почуттями до дівчини з тієї ж школи.

Ситуація 3.

Хлопець 3 підібрав пароль від скайпу свого знайомого та від його імені веде переписку з іншими людьми.

Ситуація 4.

Дівчина 4 розмістила фотографії зі святкування 2-річчя своєї молодшої сестри. На фото в домі її батьків були зображені її дорослі родичі, молодші брати та сестри. Фотографії «лайкнули» більше 80 друзів.

Матеріал для тренера

Ситуація 1. В ситуації йде мова про судову справу, що мала місце в Україні у 2012 році. Дії обвинуваченого було кваліфіковано як розповсюдження відеопродукції порнографічного характеру, тобто як злочин, передбачений статтею 301 Кримінального кодексу України.

Ситуація 2. В ситуації йде мова на порушення права на приватність, зокрема конфіденційність кореспонденції та можливе розголошення певних обставин приватного життя іншої особи, що є порушенням статей 31 і 32 Конституції України. За такі протиправні діяння наступатиме цивільно-правова відповідальність, тобто за зверненням потерпілої сторони можливо призначення компенсації завданої моральної шкоди за рішенням суду.

Ситуація 3. В ситуації йде мова про втручання у роботу комп'ютерних систем, що є злочином, за яке передбачається кримінальна відповідальність за статтею 361 Кримінального кодексу України.

Ситуація 4. В ситуації йде мова про порушення права на приватність шляхом поширення інформації про сімейне життя (конфіденційної інформації) без згоди особи. Стаття 32 Конституції України забороняє такі дії, а Закон України «Про захист персональних даних» передбачає судовий захист від незаконного збирання та поширення персональних даних, незалежно від носія та форми зберігання інформації.

Всі ситуації, наведені у вправі, відображають реальні дії і є або кримінальними правопорушеннями (1), або порушеннями прав людини (2-4), за які може наступати цивільно-правова відповідальність у вигляді відшкодування потерпілій стороні завданої моральної шкоди у розмірі, визначеному судом.

Вправа «ДІЄМО ЗАРАЗ»

Короткий опис вправи: ознайомившись із змістом спрощеної версії «Гайду», учасники розробляють дії для поширення інформації про права людини онлайн.

Розмір групи: 14-28 осіб

Тривалість: 90 хвилин

Завдання:

- Ознайомити із змістом «Посібника з прав людини для Інтернет-користувачів»
- Сприяти участі молоді у мультиплікації інформації про права людини
- Сформувати навички поширення інформації про права людини онлайн

Матеріали:

- спрощена версія Гайду («Посібник з прав людини для Інтернет-користувачів») із розділу «Документи для інтерактивних вправ». По одній копії на кожного учасника
- роздруковані аркуші паперу А-4 із назвами 7 частин «Гайду» («Доступ і недискримінація», «Свобода вираження поглядів та інформації», «Зібрання, об'єднання та участь», «Приватне життя і захист даних», «Освіта і грамотність», «Діти і молодь» та «Правовий захист»)
- фліпчат або аркуші паперу формату А1, маркери, папір формату А-4.

Інструкції:

1. Розмістіть аркуші паперу із назвами частин «Гайду» на підлозі або стіні на певній відстані один від одного. Коротко нагадайте учасникам про те, які права онлайн маютьесь на увазі під цими назвами.
2. Роздайте учасникам спрощену версію «Гайда» та презентуйте його за необхідністю, використовуючи текст із вправи «Дізнайся про свої права онлайн» або розділів «Що таке «Гайд»?» чи «Посібник з прав людини для Інтернет-користувачів».
3. Попередьте учасників про те, що надалі у вправі ви будете більш детально опрацьовувати ці частини і робити практичні дії з поширення інформацію про те, що ці права існують.
4. Запропонуйте учасниками зайняти місце біля тієї частини, яка їм

більше подобається, про існування якої вони хотіли б поширювати інформацію. Таким чином утвориться декілька мікрогруп. Їх кількість необов'язково має бути сім, чітко відповідаючи всім частинам «Гайду». Найголовніше – щоб учасники розподілилися за своїм бажанням.

5. Методом мозкового штурму запропонуйте мікрогрупам, що утворилися, відповісти на питання:

- Яким чином можна донести людям, з якими ви спілкуєтесь, про права з вашої частини «Гайду»?

Закликайте учасників не стримувати фантазію щодо того, як це може бути зроблене. Дайте дві хвилини для того, щоб групи визначили якомога більше дій.

6. Запропонуйте групам одна за однієї перелічити всі дії, які вони вигадали.
7. Після цього поставте інше питання: що з цього, що ви запропонували, реально зробити вже зараз, враховуючи ті умови, в яких ви знаходитесь. І закликайте групи вибрати одну дію в кожній, які вони почнуть реалізовувати вже зараз.
8. Одна за однієї обговоріть результати з групами та переходьте до практичного впровадження планів дій.

Наголосіть на тому, що люди навколо не знають про існування «Гайду», про прав людини онлайн і про можливості захисту у випадках, коли вони порушуються. І зараз у кожній групі є чудова можливість дещо виправити ситуацію і донести ці знання до людей. До кого саме і яким чином вибирає сама група.

Для того, щоб структурувати думки, ви можете запропонувати групі таку схему:

що робимо? (конкретна дія). Наприклад, стінгазета, смс-шторм, флешмоб, пам'ятка для батьків тощо.

для кого (на кого спрямована дія). Наприклад, вчителі та учні школи, відвідувачі сайту організації, батьки тощо).

Після створення основного продукту для дії або вже після її реалізації проведіть дебрифінг.

Орієнтовні питання для обговорення:

- Як вам працювалося під час цієї вправи?
- Чому особисто вас навчила ця вправа?

ЧАСТИНА II ВПРАВИ ДЛЯ РОБОТИ З ГРУПОЮ

- Який сенс в тому, щоб люди дізнавалися про свої права в Інтернеті?
- Який результат ваших планів дій? Або якщо дія ще не реалізована: Який результат від ваших дій ви передбачаєте?
- Що б змінили особисто ви у вашій поведінці в Інтернеті з сьогоднішнього дня?

Поради для проведення вправи:

Вправу бажано проводити вже після інших вправ, спрямованих на більш детальне ознайомлення учасників із змістом «Гайду». Також бажано проводити вправу в умовах тривалого тренінгового курсу, навчального закладу чи літнього табору, або коли тренер може спілкуватися та підтримувати зв'язок із групою у впродовж цілого дня або декількох днів. Тому що дії, які можуть запропонувати учасники, наприклад, зняти короткі відеоролики, можуть зайняти більше ніж час, розрахований на вправу.

Тренер повинен бути готовий до прояву фантазії учасників та мати достатню кількість канцелярського приладдя, паперу або інших матеріалів, які можуть знадобитися групі для реалізації планів дій. Не пропонуйте приклади дій, що надані у описі вправи, учасникам – не обмежуйте їхню фантазію. Групи можуть запропонувати, що завгодно – від створення стінгазети до проведення І-мобу («флеш-моб в Інтернеті»).

Якщо група захопиться реалізацією планів дій та вийде за межі часу, орієнтовні питання для обговорення можна пропустити або повернутися до них тоді, коли буде час.

Ідеї для подальших дій:

Якщо часу відведеного на вправу не вистачає, учасникам можна запропонувати продовжувати працювати над планом дій самостійно або після певної перерви.

Ви можете закликати учасників до впровадження власних особистісних планів дій на основі того, що буде запропоновано групами.

Вправа може бути побудована на підготовці кожним учасником особистого персонального плану дій.

Запропоновані вправи не є вичерпними. Використовуючи супроводжуючі матеріали із частини «Коротко про права людини» та свій досвід, мультимедіатор може змінювати та адаптувати ці п'ять вправ або розробляти нові власні вправи.

ЧАСТИНА III

РЕСУРСИ ДЛЯ МУЛЬТИПЛІКАТОРА

У частині «Ресурси для мультиплікатора» містяться документи, які використовуються під час проведення інтерактивних вправ. Крім того, розглянуто декілька інструментів з освіти в галузі прав людини за участі молоді, що впроваджуються Радою Європи. Знайомство з ними допоможе мультиплікаторам підвищити свої компетенції в проведенні тренінгів, пов'язаних із правами людини.

ДОКУМЕНТИ ДЛЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ВПРАВ

ПОСІБНИК З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ ІНТЕРНЕТ-КОРИСТУВАЧІВ

(Спрощена версія для використання під час вправ для робіт з групою)

I. Доступ і недискримінація

Доступ до Інтернету дає вам можливість реалізовувати інші права онлайн.

Держава має надавати вам доступу до Інтернету, якщо ви проживаєте у сільській місцевості та віддалених районах, а також якщо ви належите до малозабезпечених верств населення та (або) маєте інвалідність.

Ви маєте доступ до Інтернету без дискримінації за віком, кольором шкіри, вірою, політичними поглядами або будь-якою іншою ознакою.

II. Свобода вираження поглядів та інформації

Ви можете вільно висловлюватися в Інтернеті (крім висловлювань, що містять заклики до дискримінації, ненависті або насильства).

Ви можете вільно створювати, використовувати і поширювати Інтернет-контент, але поважаючи авторське право при цьому.

Ви можете використовувати псевдонім в Інтернеті. Однак в певних випадках держава може розкривати вашу особу.

III. Зібрання, об'єднання та участь

Ви маєте право об'єднуватися з іншими в Інтернеті та створювати групи, спільноти, об'єднання.

Ви маєте право на мирний протест в Інтернеті. Ви можете вільно користуватися доступними онлайн можливостями для участі в політичних дебатах, законодавчих ініціативах, обговоренні суспільно важливих питань.

IV. Приватне життя і захист даних

При користуванні Інтернетом ваші персональні дані регулярно обробляються. Вони повинні оброблятися лише у разі вашої згоди на це.

Ви не можете бути об'єктом спостереження, нагляду чи перехоплення інформації.

Ваше приватне життя та електронна переписка повинні поважатися й на робочому місці.

V. Освіта і грамотність

Ви повинні мати онлайн-доступ до освітнього, культурного, наукового, навчального та іншого контенту в Інтернеті державною мовою.

Ви маєте право на освіту з того, як використовувати різні онлайн-інструменти, та на розвиток навичок критичного мислення, тобто здатності аналізувати та перевіряти надійність інформації, яку ви отримуєте в Інтернеті.

VI. Діти і молодь

Ви маєте право на навчання безпечному користуванню Інтернетом з боку ваших вчителів, вихователів, батьків чи опікунів. Тому що контент, який ви створюєте в Інтернеті, або контент про вас доступні у будь-якому куточку світу і може завдавати шкоду вашій гідності зараз або пізніше у вашому житті.

Держава має надати вам чітку інформацію про онлайн-контент та поведінку, що може завдати вам шкоди в Інтернеті, а також про те, як і куди, повідомляти про таку інформацію.

VII. Правовий захист

Ваш Інтернет-провайдер та (або) влада повинні повідомити вас про ваші права та можливий правовий захист, якщо вони будуть порушені.

Влада зобов'язана захищати вас від незаконного доступу, шахрайства, підробки або інших шахрайських дій із вашими електронними персональними даними та комп'ютером.

Ви маєте право звернутися до суду, якщо права порушено. І навіть подати скаргу до Європейського суду з прав людини після того, коли всі національні суди буде пройдено.

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

(Стислий виклад)

Стаття 1

Право на рівність

Стаття 2

Свобода від дискримінації

Стаття 3

Право на життя, на свободу і на особисту недоторканість

Стаття 4

Свобода від рабства

Стаття 5

Свобода від катувань і поведження, що принижує людську гідність

Стаття 6

Право людини на визнання її правосуб'єктності

Стаття 7

Право на рівність перед законом

Стаття 8

Право на поновлення у правах компетентним судовим органом

Стаття 9

Свобода від безпідставного арешту і вигнання

Стаття 10

Право на справедливе прилюдне слухання справи

Стаття 11

Право вважатися невинною, доки винність не буде встановлена

Стаття 12

Свобода від втручання в особисте і сімейне життя, від посягання на недоторканність житла, тайну кореспонденції

Стаття 13

Право вільно покидати і повертатися у країну

Стаття 14

Право шукати притулку від переслідувань в інших країнах

Стаття 15

Право на громадянство й на його зміну

Стаття 16

Право одружуватися і засновувати сім'ю

Стаття 17

Право на володіння майном

Стаття 18

Свобода переконань і релігії

Стаття 19

Свобода думки та інформації

Стаття 20

Право на свободу мирних зборів та асоціацій

Стаття 21

Право брати участь в управлінні і у вільних виборах

Стаття 22

Право на соціальне забезпечення

Стаття 23

Право вільно вибирати роботу і входити до професійних спілок

Стаття 24

Право на відпочинок і дозвілля

Стаття 25

Право на відповідний життєвий рівень

Стаття 26

Право на освіту

Стаття 27

Право на участь у культурному житті громади

Стаття 28

Право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права будуть здійснюватись

Стаття 29

Суспільні обов'язки людини важливі для вільного і повноцінного розвитку

Стаття 30

Свобода від втручання держави, групи осіб або окремих осіб у викладені вище права

Стислий виклад англomовної версії Загальної декларації прав людини у подібному вигляді розроблений Ресурсним центром з прав людини Університету штату Міннесота.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ

(Спрощена версія вибраних статей)

Короткий виклад преамбули

Уряди країн-членів Ради Європи працюють в напрямку забезпечення миру і єдності на основі прав людини та основоположних свобод. Приймаючи цю Конвенцію, вони вирішують зробити перші кроки щодо забезпечення дотримання багатьох прав, закріплених у Загальній декларації прав людини.

Стаття 1 – Зобов'язання поважати права людини

Держави повинні гарантувати, що кожна людина має права, зазначені в цій Конвенції.

Стаття 2 – Право на життя

У вас є право на життя.

Стаття 3 – Заборона катування

Ніхто ніколи не має права робити вам боляче або катувати вас.

Навіть під арештом вашу людську гідність потрібно поважати.

Стаття 4 – Заборона рабства і примусової праці

Забороняється ставитися до вас як раба або змушувати виконувати примусову працю.

Стаття 5 – Право на свободу та особисту недоторканність

У вас є право на свободу. Якщо вас заарештували, у вас є право знати причину. Якщо вас заарештували, ви маєте право на суд найближчим часом, або на звільнення до часу проведення суду.

Стаття 6 – Право на справедливий суд

Ви маєте право на справедливий суд перед неупередженим та незалежним суддею. Якщо вас звинувачено у скоєнні злочину, ви невинні, поки не доказана ваша вина. У вас є право користуватися допомогою адвоката, послуги якого повинна оплачувати держава, якщо ви бідні.

Стаття 7 – Ніякого покарання без закону

Ви не можете бути визнані винним у вчиненні злочину, якщо не було закону проти нього, коли ви його вчинили.

Стаття 8 – Право на повагу до приватного і сімейного життя

Ви маєте право на повагу вашого приватного і сімейного життя, свого дому і листування.

Стаття 9 – Свобода думки, совісті і релігії

У вас є право на свободу думки, совісті і релігії. У вас є право сповідувати свою релігію вдома і в громадських місцях і змінити свою релігію, якщо ви цього хочете.

Стаття 10 – Свобода вираження поглядів

Ви маєте право відповідально говорити і писати те, що ви думаєте, і давати і отримувати інформацію від інших. Це включає свободу преси.

Стаття 11 – Свобода зібрань та об'єднання

Ви маєте право на участь у мирних зібраннях і право створювати або вступати в асоціації, включаючи профспілки.

Стаття 12 – Право на шлюб

Ви маєте право одружуватися і мати сім'ю.

Стаття 13 – Право на ефективний засіб правового захисту

Якщо ваші права порушені, ви можете скаржитися на це офіційно в суди чи інші державні органи.

Стаття 14 – Заборона дискримінації

У вас є ці права незалежно від кольору шкіри, статі, мови, політичних чи релігійних переконань або походження.

Стаття 15 – Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації

Під час війни або іншого надзвичайного стану уряд може робити речі, які порушують ваші права, але тільки в разі крайньої необхідності. Але навіть у таких випадках владі не дозволяється, наприклад, застосовувати до вас тортури або вбити вас без суду.

Стаття 16 – Обмеження політичної діяльності іноземців

Уряди можуть обмежити політичну діяльність іноземців, навіть якщо це суперечитиме статтям 10, 11 або 14.

Стаття 17 – Заборона зловживання правами

Ніщо в цій Конвенції не може бути використане, щоб обмежити права і свободи, закріплені в Конвенції.

Стаття 18 – Межі застосування обмежень прав

Більшість прав в цій Конвенції можуть обмежуватися загальним законодавством, яке застосовується до всіх. Такі обмеження дозволено тільки, якщо це продиктовано реальною необхідністю.

Статті з 19 по 51

У цих статтях сказано про створення Європейський суду з прав людини і пояснюється, як він працює.

Стаття 34 – Індивідуальні заяви

Якщо ваші права, що містяться в Конвенції, були порушені, то спочатку ви повинні звернутися до всіх компетентних національних органів. Якщо це вам не допомогло, то ви можете звернутися безпосередньо в Європейський суд з прав людини в Страсбурзі.

Стаття 52 – Запити Генерального секретаря

Якщо Генеральний секретар Ради Європи просить цього, то уряд повинен пояснити, як його національне законодавство захищає права з цієї Конвенції.

ПРОТОКОЛИ ДО КОНВЕНЦІЇ

Стаття 1 Протоколу № 1 – Захист власності

У вас є право на власність і право використовувати своє майно.

Стаття 2 Протоколу № 1 – Право на освіту

У вас є право ходити до школи.

Стаття 3 Протоколу № 1 – Право на вільні вибори

У вас є право обирати уряд своєї країни шляхом таємного голосування.

Стаття 2 Протоколу № 4 – Свобода пересування

Якщо ви на законних підставах перебуваєте в країні, то у вас є право перебувати, де ви хочете, і жити там, де ви хочете в ній.

Стаття 1 Протоколу № 6 – Скасування смертної кари

Ви не можете бути засуджений до смертної кари або страчені державою.

Стаття 2 Протоколу № 7 – Право на оскарження в кримінальних справах

Ви можете подати скаргу до суду вищої інстанції, якщо ви були засуджені за вчинення злочину.

Стаття 3 Протоколу № 7 – Відшкодування в разі судової помилки

Ви маєте право на компенсацію, якщо ви були засуджені за вчинення злочину і виявляється, що ви були невинні.

Стаття 1 Протоколу № 12 – Загальна заборона дискримінації

Ви не можете зазнавати дискримінації з боку державних органів з причин, наприклад, кольору шкіри, статі, мови, політичних чи релігійних переконань або походження.

Ця спрощена версія була підготовлена Директоратом комунікації Ради Європи тільки в освітніх цілях. Єдиними текстами, які мають юридичну основу, це офіційно опубліковані версії Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і протоколів до неї.

Поточний стан підписів та ратифікацій Конвенції та Протоколів до неї, а також повний перелік заяв та застережень, доступний на веб-сайті: www.conventions.coe.int

ПОСІБНИК «КОМПАС»

«Компас» – посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді, виданий Радою Європи. Він містить більше 600 сторінок корисної інформації необхідної для якісної роботи мультіплікатора у галузі прав людини, а саме:

- зміст, підходи та методи освіти в галузі прав людини;
- близько 60 практичних вправ та методик, які використовуються в навчанні правам людини. Практично всі вправи можуть бути впроваджені у шкільному середовищі, проте може виникнути необхідність у деяких адаптаціях: відносно їх тривалості або групи, з якою вони використовуються. Пропозиції щодо варіацій допомагають ведучому створювати свої власні адаптації;
- теорія концепції прав людини (історія, практичне впровадження, питання та відповіді, дилеми);
- додаткова інформація щодо основних питань в галузі прав людини. Наприклад, діти, громадянський обов'язок, дискримінація та нетерпимість, здоров'я, пам'ять тощо;
- скорочені версії міжнародних документів з прав людини.

Офіційна сторінка «Компасу»: www.coe.int/compass

Україномовна версія посібника на сторінці: <http://www.coe.int/uk/web/compass/using-compass-for-human-rights-education>

«КОМПАСИТО» – посібник з навчання правам людини для дітей.

- Офіційний сайт посібника «Компасіто»: <http://www.eycb.coe.int/compasito/default.htm>
- Російськомовна версія доступна за посиланням: <http://www.eycb.coe.int/compasito/ru/>

КАМПАНІЯ ПРОТИ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ

Мова ворожнечі, мова ненависті (hate speech) – всі форми вираження, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм чи інші форми ненависті, що базуються на нетерпимості, в тому числі: нетерпимості, що виявляється у формі агресивного націоналізму та етноцентризму, дискримінації і ворожого ставлення до меншин, іммігрантів та осіб іноземного походження. Словосполучення «всі форми вираження» має на увазі не тільки мову, але й зображення, відео або будь-яку іншу форму діяльності.

Мова ворожнечі небезпечна тому, що призводить до порушень прав людини, у тому числі фізичного, психологічного та сексуального насильства.

Мова ворожнечі тісно пов'язана з основним правом на свободу вираження поглядів, але, одночасно, мова ворожнечі суперечить забороні дискримінації та праву на повагу до приватного і сімейного життя.

Мова ворожнечі поширюється як засобами масової інформації, так і значною кількістю членів суспільства, серед яких вагому частку займають діти та молодь. Люди у своїй професійній діяльності, у повсякденному спілкуванні чи на сторінках Інтернету умисно або несвідомо транслюють ксенофобські, сексистські, націоналістичні, релігійні, ґендерні або інші упередження, що існують по відношенню до певних груп людей у даному суспільстві. Молодь, перебуваючи в активному пошуку нових ідей, ідеалів, шукаючи способи самореалізації, може переймати ці упередження та поширювати їх, сприяючи укоріненню, прямому чи опосередкованому провокуванню агресії.

Протидія мові ворожнечі може бути спрямована на обговорення проблеми мови ворожнечі, освіту у сфері прав людини та формування толерантності у дітей, молоді та фахівців, які з ними працюють.

У березні 2013 році стартувала міжнародна кампанія «No hate speech movement» («Рух проти мови ворожнечі. Молодіжна кампанія за права людини онлайн»), до якої долучилися понад 40 країн-членів Ради Європи з метою протидіяти проявам расизму і дискримінації (зокрема, розпалюванню ненависті) в мережі Інтернет шляхом надання молоді знань і навичок, необхідних для виявлення та протидії порушенням прав людини.

Кампанія виступає проти висловлення мови ворожнечі в Інтернеті у всіх її формах. Кампанія заснована на освіті в галузі прав людини,

участі молоді та медіаграмотності. Вона спрямована на зниження мови ненависті та боротьбу з расизмом та дискримінацією в онлайн просторі.

Основні завдання кампанії:

- підвищення обізнаності про мову ворожнечі в Інтернеті і ризики, які вона несе, зокрема для молоді; сприяння медіа та Інтернет-грамотності;
- мобілізація мережі молодіжних Інтернет-активістів із захисту прав людини та ін.;
- зниження рівня прийняття мови ворожнечі в Інтернеті;
- відслідковування мови ненависті в Інтернеті та розробка інструментів для конструктивних відповідей;
- вираження підтримки та солідарності людям, на яких націлена мова ненависті в Інтернеті;
- адвокація щодо розробки політичних інструментів боротьби з розпалюванням ненависті;
- сприяння участі молоді та громадянству в Інтернеті.

Методи Кампанії:

- Європейські дні дій, які фокусуються на різних аспектах мови ворожнечі й закликають до проведення заходів на підтримку конкретних цільових груп;
- приєднання та вираз солідарності. Онлайн-платформа Кампанії дає можливість всім бажаючим приєднатися. Можна завантажити свою особисту заяву, повідомлення, відео або фото;
- відстеження. Це онлайн-база даних для моніторингу і обговорення контенту, який містить мову ворожнечі в Інтернеті;
- методичний пакет для шкіл. Онлайн інструмент для просування ідей Кампанії в шкільному середовищі тощо.

Україна долучилась до цієї кампанії у 2014 році. Організації-члени Національного комітету кампанії діють у двох напрямках: онлайн активність та оффлайн просвітницька робота.

Для того, щоб долучитися до Кампанії або використати її ресурси потрібно відвідати Інтернет-платформу:

<http://nohatespeechmovement.org/>

Сайт Національного комітету Кампанії в Україні:

<http://nhsm.info>

ПОСІБНИК «БУКМАРКС»

Посібник «Букмаркс: керівництво по боротьбі з мовою ненависті в Інтернеті за допомогою освіти в галузі прав людини» (Bookmarks: A manual for combating hate speech online through human rights education) виданий Радою Європи у якості одного із освітніх інструментів кампанії «Рух проти мови ворожнечі» (No hate speech movement).

Посібник призначений для роботи з молодими людьми у віці від 13 до 18 років, однак запропоновані вправи можуть бути адаптовані до інших вікових груп.

У посібнику описана більше 20 тренінгових вправ, які висвітлюють теми свободи вираження поглядів, расизму та дискримінації, демократії та участі, Інтернет-грамотності, кібербулінгу, приватного життя та безпеки.

Посібник заснований на тому, що мова ненависті – це поверховий вираз загальної проблеми не вшанування та порушення прав людини.

Крім освітніх вправ він містить довідкову інформацію стосовно актуальних тем, пов'язаних із правами людини: свобода вираження поглядів, расизм і дискримінація, приватне життя і безпека, демократія та участь, Інтернет-грамотність, кіберпереслідування.

Наразі планується видання посібника українською мовою. Англійська версія доступна за посиланням:

<http://www.nohatespeechmovement.org/bookmarks>

Здійснюючи освітню діяльність у темі прав людини в Інтернеті, мультиплікатору може знадобитися додатково опрацювати низку ресурсів. Перш за все, це ресурси з освіти у галузі прав людини, які напрацьовані Радою Європи. І це не лише методичні посібники, це також електронні інструменти, які надають можливості безпосередньої участі та впливу на розвиток прав людини в Інтернеті.

МОЛОДЬ ТА ІНТЕРНЕТ: ЦИФРИ ТА ФАКТИ

За даними світової Інтернет-статистики у червні 2014 року Інтернетом користувались близько 18 500 000 українців (41.8% від усього населення).

Комітет ООН з прав дитини у 2011 році відзначив, що відвідування порнографічних сайтів становило 70% усього трафіку на території України, а 5 млн. українських користувачів на місяць цікавляться дитячою порнографією

Департамент молоді Ради Європи у 2012 році провів онлайн-опитування щодо досвіду молоді, пов'язаного з мовою ворожнечі в Інтернеті. За результатами:

- 69% не знають, де можна отримати допомогу жертві мови ворожнечі онлайн
- 78% респондентів не отримували освіти щодо безпечної поведінки в Інтернеті.

З лютого по квітень 2015 року в рамках загальноєвропейської Кампанії проти мови ворожнечі онлайн було проведено Інтернет-опитування з метою отримання інформації про досвід стикання молоддю з мовою ворожнечі онлайн. В опитуванні на 30 мовах взяла участь 6601 людина. За результатами:

- 83% респондентів стикалися з пропагандою ненависті в Інтернеті;
- три групи, що найчастіше є об'єктом мови ненависті – це групи за сексуальною орієнтацією, мусульмани та жінки
- [Детальніше англійською мовою за посиланням:](http://www.nohatespeechmovement.org/survey-result)
<http://www.nohatespeechmovement.org/survey-result>

За даними міжнародної асоціації «INHOPE», видалення матеріалів сексуального зловживання над дітьми в Інтернеті допомагає попередити їх подальше перетворення в жертву злочинних посягань.

Профайл жертв розміщення матеріалів сексуального характеру у 2014 році виглядав таким чином:

- Юнацтво – 21% • у 81% випадках жертвами стають дівчата,
- Підлітки – 72% • у 13% випадків жертвами стають хлопці
- Діти – 7% • у 6% випадків – діти обох статей.

[Детальніше англійською мовою за посиланням:](http://www.inhope.org)

<http://www.inhope.org>

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

При підготовці матеріалу посібника використовувалась інформація із джерел, що подані нижче. За посиланнями ви зможете знайти детальний зміст документів, що регулюють права людини, методичні матеріали та електронні ресурси, які можуть знадобитися мультимплікатору у підвищенні власних компетенцій та сприятимуть роботі з освіти у галузі прав людини в Інтернеті.

- **Загальна декларація прав людини:**
http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015
- **Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод):**
http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf
- **Міжнародний пакт про громадянські і політичні права:**
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043
- **Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права:**
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042
- **Офіційна сторінка «Компасу», посібника з освіти в галузі прав людини за участі молоді:**
<http://www.coe.int/compass>
- **Україномовна версія «Компасу»:**
<http://www.coe.int/uk/web/compass/using-compass-for-human-rights-education>
- **Офіційний сайт посібника з навчання правам людини для дітей «Компасіто»:**
<http://www.eycb.coe.int/compasito/default.htm>
- **Російськомовна версія «Компасіто»:**
<http://www.eycb.coe.int/compasito/ru/>
- **Платформа Кампанії проти мови ворожнечі:**
<http://nohatespeechmovement.org/>
- **Сайт Національного комітету Кампанії в Україні:**
<http://nhsm.info>

- Програма Європейського Союзу та Ради Європи «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні»:
<http://www.coe.int/uk/web/kyiv/41>
- Рада Європи:
<http://www.coe.int/aboutCoe>
- Сайт офісу Ради Європи в Україні:
<http://www.coe.int/uk/web/kyiv>
- Сайт проекту «Розвиток громадянських компетентностей в Україні» (методичні матеріали стосовно Хартії Ради Європи про виховання демократичної громадянськості та освіти в галузі прав людини):
<http://doccu.in.ua>
- Сайт стану підписів та ратифікацій Конвенцій Ради Європи та Протоколів до них:
<http://www.conventions.coe.int>
- Сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини:
<http://www.ombudsman.gov.ua>
- Сайт Управління Верховного Комісара ООН з прав людини:
<http://www.ohchr.org>
- Сайт Управління боротьби з кіберзлочинністю Міністерства внутрішніх справ України:
<http://www.cybercrime.gov.ua/>
- Сайт міжнародного дня безпечного Інтернету:
<http://www.saferinternetday.org>
- Сайт ЛОМО «СТАРТ»:
<http://startuem.lg.ua>
- Bookmarks: A manual for combating hate speech online through human rights education (Посібник «Букмаркс: керівництво по боротьбі з мовою ненависті в Інтернеті за допомогою освіти в галузі прав людини»):
<http://www.nohatespeechmovement.org/bookmarks>
- Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education (Хартія Ради Європи про виховання демократичної громадянськості та освіти в галузі прав людини):

<http://www.coe.int/ru/web/edc/charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education>

- **European Court of Human Rights – Factsheet «New technologies»:**
http://www.echr.coe.int/Documents/FS_New_technologies_ENG.pdf
- **Guide to Human Rights for Internet Users (Посібник з прав людини для Інтернет-користувачів):**
<http://www.coe.int/en/web/internet-users-rights/guide>
- **Україномовна версія Посібника з прав людини для Інтернет-користувачів:**
<http://www.inau.org.ua/166.3115.0.0.1.0.phtml>
- **Survey on young people’s attitudes and experience of online hate speech by Council of Europe (2012/13):**
<http://nohate.ext.coe.int/Resources/Studies-and-Research>

Посібник розроблений для мультиплікаторів з освіти в сфері прав людини в Інтернеті.

В ньому представлені методичні матеріали та тренінгові вправи, що розкривають тему прав людини в Інтернеті.

Посібник буде корисний для вчителів, соціальних педагогів, працівників позашкільних закладів, методистів, бібліотекарів, активістів громадських організацій, які працюють у сфері освіти в галузі прав людини з дітьми та молоддю.

Підписано до друку 02.11.2015. Формат 70х100/16.

Папір офсетний. Друк офсетний. Тираж - 1000.

Об'єм - 4,62. Зам. № 625.

Видавництво ТОВ «Компанія ВАІТЕ»

01042, м. Київ, вул. Саперне поле, 26, к. 27.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи серія ДК № 2570 від 27.07.2006 р.

Європейський Союз складається з 28 держав-членів та їх народів. Це унікальне політичне та економічне партнерство, засноване на цінностях поваги до людської гідності, свободи, рівності, верховенства права і прав людини. Понад п'ятдесят років нам знадобилось для створення зони миру, демократії, стабільності і процвітання на нашому континенті. Водночас нам вдалось зберегти культурне розмаїття, толерантність і свободу особистості. ЄС налаштований поділитись своїми цінностями та досягненнями з країнами-сусідами ЄС, їх народами, та з народами з-поза їх меж. Більше інформації про ЄС: <http://delukr.ec.europa.eu>

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини континенту. Вона включає в себе 47 держав-членів, 28 з яких є членами Європейського Союзу. Усі держави-члени Ради Європи підписали Європейську конвенцію з прав людини – договір, спрямований на захист прав людини, демократії та верховенства права.

Європейський суд з прав людини контролює здійснення Конвенції у державах-членах.

Більше інформації про Офіс Ради Європи в Україні: <http://www.coe.int/en/web/kyiv>

Спільна програма Європейського Союзу та Ради Європи «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні»

Фінансується
Європейським Союзом
та Радою Європи

EUROPEAN UNION

CONSEIL DE L'EUROPE

Впроваджується
Радою Європи